

sten.

EN TIDNING FRÅN SVERIGES STENINDUSTRIFÖRBUND

NUMMER 02 JUNI 2016

Fru Sten

ARKITEKTEN & STENHUGGAREN **METTE MARCINIAK**
ÄR DE DANSKA STENSKATTERNAS SKYDDSÄNGEL

DE STENPRISNOMINERADE **VILLA NEPTUN** LEKSANDS STADSKÄRNA **SMYCKEN I STEN**
VENTLINGE KYRKA BACKAR TIDEN **OLOF ARNBERGS PLATS** **RIVIERA STRAND** ÄR FUNKIS

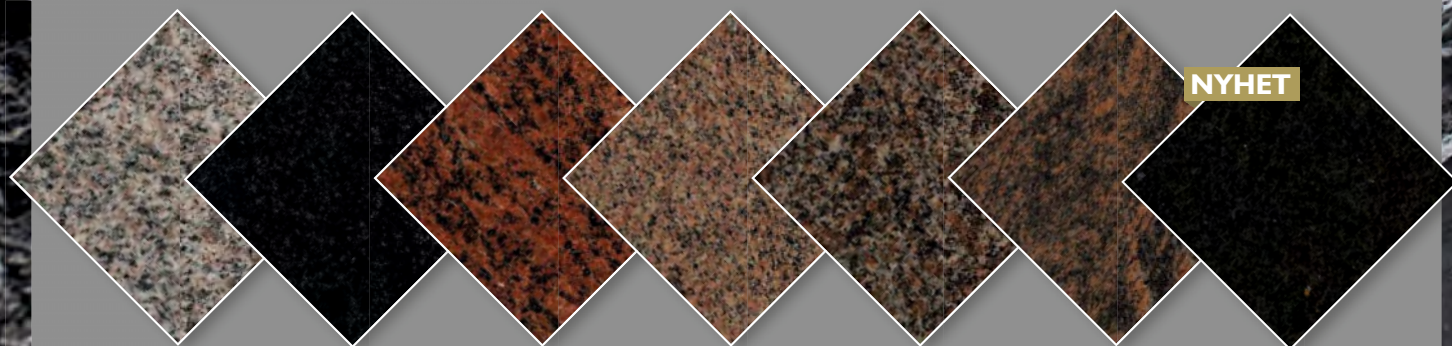
EMMABODA GRANIT

EXCLUSIVE BY NATURE®

Med 10 egna stenbrott borgar vi för bästa kvalitet,
hög säkerhet och miljöhänsyn. Besök vår webbsida och läs mer
om oss och vårt utbud av svensk sten, bland dem den unika
svarta diabasen och vår senaste nyhet – *Biskopsgården*.

En ny diabas med speciell glimmer och struktur.

Kontakta oss för prover.

Kulla

Varm grå
granit från
norra Skåne

**Brännhult
Diabas**

Exklusiv svensk
svart diabas

Vånga

Den röda
graniten

Broberg

Röd-grå
granit från
Bohuskusten

**Flivik/
Mahogany**

Granit från
Smålands
ostkust

Bårarp

Den vågiga
Hallands-
gnejsen.

Biskopsgården

Vår senaste nyhet
Biskopsgården är
en unik Diabas med
speciell struktur
och glimmer

INNEHÅLL

NUMMER 2 JUNI 2016

KARIN TYREFORS 10

Inredningsarkitekten och formgivaren Karin Tyrefors "drabbades av sten" och har dokumenterat en hantverkstradition som var på väg att försvinna.

LEKSAND 12

Leksand ska växa med nära 20 procent de närmaste tio åren, från dagens drygt 15 000 invånare. Det kräver ett modernt centrum där svensk natursten får skapa en enhetlig känsla – och knyta samman historien med nuet.

VILLA NEPTUN 16

Kombinationen av skiffer och naturligt grånande trä i olika nyanser skapar en karaktärsstark arkitektur med rötter i två tidsepoker.

RIVIERA STRAND 20

Hotellet Riviera Strand i Båstad har genomgått en rejäl ansiktslyftning, men bevarat sin funkisstil. Golven går i mörkbrunt trä och marmor återkommer i flera detaljer som förhöjer den exklusiva känslan.

METTE MARCINIAK 24

Danmark har hållit liv i sin stenhuggartradition, medan den nästan har dött ut i Sverige. Enligt den danska stenhuggaren och slottsarkitekten Mette Marciniak är en förklaring den starka svenska akademiska kulturen.

OCH DE NOMINERADE ÄR ... 32

Bland nomineringarna till årets Stenpris märks allt från ett stenkonstverk signerat Pål Svensson till utemiljöer som Årstidernas Park i Umeå.

SMYCKEN I STEN 36

I sin nya kollektion använder smyckedesignern Cornelia Webb grå Bohusgranit och Kolmårdsmarmor som "semiädlade stenar". De ger en påminnelse om vårt behov av att återknyta till naturen.

OLOF ARNBERGS PLATS 38

Olof Arnbergs plats i Höganäs är ett ekonomiskt joint-venture mellan offentliga och privata intressen. Projektet visar att svensk natursten inte behöver spräcka några kalkyler.

PÅ OMSLAGET
Mette Marciniak

FOTO: ANNA RUT FRIDHOLM

I VARJE NUMMER

Ledare 04
Kort & gott 06
Stenbrottet 08
Krönikan 42
Fråga Kurt & Kai 46
Marknaden 47
Medlemsregister 50

18

36

Grannlåt
i granit!

24

FOTO: JÖRGEN JOHANSSON

Ett pris och en sajt – med stor tyngd

På ett varmt kontor i Skåne bläddrar jag igenom de inkomna nomineringarna till årets Stenpris. Här finns allt från konstverk i natursten, signerade Pål Svensson, till utemiljöer som Årstidernas Park i Umeå och byggnader som WTC i Växjö! Nomineringarna är som vanligt en provkarta över goda exempel på naturstensarbeten i Sverige. Geografiskt tar vi oss genom hela landet: från Malmö i söder till Umeå i norr – via Gotland. Under sommaren tar juryn fram tre finalister som sedan presenteras i nästa nummer. Juryn får det inte lätt!

SVERIGES STENINDUSTRIFÖRBUND vill givetvis underlätta för föreskrivande led och beställare att använda natursten. Därför jobbar vi fortlöpande med att sprida djupare kunskap om natursten med hjälp av vårt eget material. Jag vill särskilt uppmana dig som är arkitekt, landskapsarkitekt, beställare med mera att titta på vår hemsida (www.sten.se) – där hittar du mycket matnyttigt, speciellt under fliken "Stenhandboken".

Hemsidan och tidningen Sten är branschens ansikten utåt. I både kanalerna försöker vi även hjälpa till med att besvara olika frågor. Exempel på dessa hittar du i tidningen, under vinjetten "Fråga Kurt och Kai". Jag kan med stolthet konstatera att vi varje vecka får ett antal frågor via hemsidan som vi självfallet också besvarar. Hemsidan har cirka 1 500 unika besökare varje vecka – inte illa för en branschsidan! Och har du inte redan besökt hemsidan så hoppas jag att du gör det efter du har läst detta. Skicka gärna en fråga eller kom med förslag på projekt som du vill du vill att vi ska skriva om i tidningen!

SOMMAREN HAR I SKRIVANDE stund redan kopplat ett järngrepp om oss alla, låt det gärna förbli så en stund till. Ha en riktig skön sommar – vi hörns igen till hösten!

KAI MARKLIN
ORDFÖRANDE SVERIGES STENINDUSTRIFÖRBUND
kai@sten.se

sten.

Nr 2 juni 2016 • Årgång 78
Drottninggatan 83,
S-111 60 Stockholm
www.sten.se
ISSN 0346-1866

Ansvarig utgivare

Kai Marklin
kai@sten.se

Utgivare

(Även prenumerationsärenden)
Sveriges Stenindustriförbund
Industrigatan 6
SE-291 36 Kristianstad
info@sten.se • www.sten.se
Telefon: +46-(0)44 20 97 80
Fax: +46-(0)44 20 96 75

Redaktionsnämnd

Mats-Ola Ericsson, Jan Gunnarsson,
Pernilla Löfgren, Jörgen Lundgren.

Produktion

Lovstrom Content.
Redaktör Peter Willebrand
peter.willebrand@lovstromcontent.se
Formgivare Karin Nyman.
Adress: Drottninggatan 83,
S-111 60 Stockholm.

Annonsbokning

Kai Marklin
Tel: +46-(0)70 953 64 20
annons@sten.se

Annonsproduktion

Sten rekommenderar
BergArtistic Produktion AB
Robert Strange, robert@bergart.se

Tryckeri

Puna Musta, Finland

441 619
Trycksak

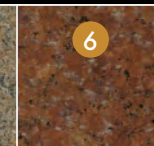
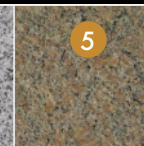
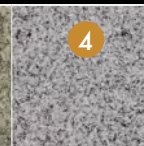
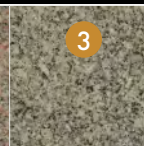
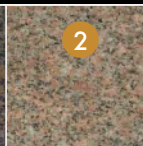

SKARSTAD RÖD BOHUS, Kungsbacka Torg

Hallindens
GRANIT
sweden

HALLINDENS GRANIT AB
Stenbrottet Skarstad 501, 454 92 Brastad
Tel +46(0)523.411 55
info@hallindensgranit.se

1. SVENSTORP Hallandia 2. BRASTAD Röd Bohus 3. TOSSENE Grå Bohus 4. SILVER Grå Bohus 5. SKARSTAD Röd Bohus 6. TRANÅS Original

kort & gott.

Tipsa oss! Känner du till ett intressant stenprojekt? Hör gärna av dig till Stens redaktör Peter Willebrand.
peter.willebrand@lovstromcontent.se

FOTO: EMMABODA GRANIT

Jätteläppstiftet i svart Brännhultsdiabas och Flivikgranit.

Åsa Jungnelius tillsammans med Jan-Åke Bengtsson och Nedzad Smajic från Emmaboda Granit. Nedzad har gjort merparten av tillverkningsarbetet.

Hårdsminkat

▼ I maj invigdes Åsa Jungnelius skulptur *Monumentet* på Centrumtorget i Emmaboda. Det är hennes första läppstift som inte är gjort av glas. Läppstiftet är i stället tillverkat av svart Brännhultsdiabas och Flivikgranit.

– Läppstiftet är en återkommande feministisk symbol i mina verk. Det synliggör många människors vilja att förändra sig, säger hon.

Steget från glas till att arbeta med sten har varit naturligt för henne.

– Jag gillar att arbeta med lokala material och i det här fallet finns en väldigt stark koppling till Emmaboda Granit och den stentradition som företaget representerar.

Sten och läppstift låter annars som en kombination av två ytterligheter?

– Ja, just för att det är så vår värld ser ut i dag.

STEN I STAN:

Krona i förvandling

▼ Reliefen *Krona i förvandling* är utförd i handarbetad Yxhultsmarmor med inkomponerade partier i grovhugget glas. Skulpturen formgavs av konstnären Staffan Östlund till Handelsbankens centralkontor i Uppsala 1967.

400 kg

▼ En högst påtaglig påminnelse om att Kolmårdsmarmor är Årets sten fick alla mässbesökare på Nordbygg i april. Den drygt meterhöga morteln på bilden här intill stod i Borghamns Stenförädlings och Emmaboda Granits gemensamma monter. Den fick många besökare att stanna upp och titta till lite extra.

– Den väger närmare 400 kilo, säger Ann Ericsson vid Borghamns Stenförädling, det enda svenska företag som i dag bryter Kolmårdsmarmor.

FOTO: BORGHAMNS STENFÖRÄDLING

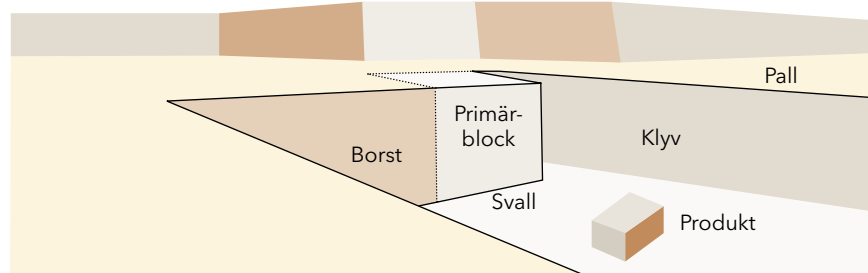
FOTO: WIKIMEDIA COMMONS/THERMOS/CC BY-SA

Aaltos dyra arv

▼ Nu har det åter blivit dags att byta ut fasadplattorna i Carraramarmor på Alvar Aaltos Finlandiahuset i Helsingfors, uppger YLE. Fasadplattorna byttes senast ut år 1998. Anledningen till bytet är densamma som tidigare: plattorna buktar sig utåt med flera millimeter per år. Förra gången diskuterades alternativ till marmorn, men av estetiska och kulturhistoriska skäl höll man kvar vid den. Projektet beräknas kosta tiotals miljoner euro.

”Varken med stenstöld eller häleri. Han har köpt stenarna av en person och var de stenarna kommer från vet han inte.”

VILLAÄGARENS FÖRSVARSDVOKAT TILL G-P OM DEN SÅ KALLADE STENSKANDALEN DÄR ETT ANTAL LASTBILSFLAK MED BEGAGNAD SMÅGATSTEN FÖRSVUNNIT FRÅN BORÅS KOMMUNS LAGER. STENEN MISSTÄNKTS HA LAGTS UTANFÖR EN PRIVAT LYXVILLA I ALINGSÅS.

Brottsplatsundersökning

▼ Den djupare förståelsen för naturstenens egenskaper och utseende får man alltid på plats i stenbrottet. Vill du som arkitekt komma i kontakt med ett stenbrytande företag kan du vända dig till oss på Sveriges Stenindustriförbund så förmedlar vi kontakten till våra medlemmar. En liten ordlista på vägen underlättar alltid konversationen, så ta gärna en närmare titt på vår brottsplats här ovan!

Drottningen
på väg mot yxan
på huggkubben.

HOVBESÖK

▼ Danmarks drottning Margrethe har varit på officiellt besök vid spektakulära *Dodekalitten* på Kragenæs, Lolland. På tolv år ska lika många jättelika stenfigurer resas i en ring. Drottningen välsignade projektet med ett hugg från en stenyx.

Ett av projektets utmaningar är att få fram tillräckligt stora stenblock. Få leverantörer kan matcha kraven, men Hallindens Granit har bland annat levererat Skarstad Röd Bohus och Tossene Grå Bohus.

– Det är förstås en ära att få vara med i sådana här sammanhang och att få visa upp vad svensk stenindustri har att erbjuda, säger Jörgen Lundgren, marknadsansvarig på Hallindens Granit.

Grytan.

FAKTA

Jämtlandskalkstenen, även kallad Gusta kalksten, bryts i Brunflo Jämtland. Den används främst som byggnadssten i golv, trappor, fönsterbänkar och väggbeklädnader, inne såväl som ute. Hårdheten i kombination med olikheter i struktur, ådring och färgnyanser gör materialet levande.

Vanliga ytbearbetningar: Normalslipad, finslipad, hyvlad, antikbehandlad, flammad, huggen och polerad.

Grå Jämtlandskalksten, polerad.

Grytan

Strax söder om Östersund, i Brunflotrakten, bryts den populära Jämtlandskalkstenen.

TEXT **PETER WILLEBRAND** FOTO **SJÖSTRÖMS STENFÖRÄDLING**

Europas äldsta och hårdaste kalksten finns i Jämtland. Den bryts i stenbrottet Grytan, i direkt anslutning till det klassiska artilleriskjutfältet med samma namn.

Kalkstenen i området bildades för cirka 465 miljoner år sedan.

– Jämtlandskalkstenen är väldigt stabil i färgerna och har en överlägsen nötningsbeständighet om man jämför med många andra kalkstenstyper, säger Jörgen Sjöström, vd för Sjöströms Stenförädling, som sedan några tillbaka driver Grytan genom systerbolaget Jämtlandskalksten.

Han tar Stockholms centralstation som ett exempel på Jämtlandskalkstenens slitagemässiga fördelar.

– Ytorna som är lagda med marmor är i dag betydligt mer nedslitna, nivåskillnaderna blir tydliga när kalkstenen ligger i direkt anslutning till marmorn, säger han.

Jämtlandskalkstenen är även typisk för centralstationen på andra sätt. Den klassiska dricksfontänen i den stora vänthallen är tillverkad i den röda Jämtlandskalkstenen. Stenen finns även i varianterna grå, svart och exklusiv. Den sistnämnda har tillkommit sist i sortimentet.

– Exklusiv är som namnet antyder, säger Jörgen Sjöström.

VID GRYTAN BRYTS ÅRLIGEN runt 500 kubikmeter blocksten.

Den större andelen fraktas vidare till Sjöströms fabrik på Öland där den också vidareförädlas.

– Det är en traditionsbunden sten och efterfrågan ligger relativt konstant över tid, men på senare år har efterfrågan skjutit i höjden. Den används inte minst i många stora projekt, där den förekommer i golv, på väggar och vid hissutrymmen.

Tre typiska exempel på det är nya Scandic Continental som ligger mitt emot Stockholms central, Arlanda flygplats och Liljeholmstorget i Stockholm.

– Men den privata efterfrågan ökar också kraftigt, inte minst i nya bostadsrätter på exklusiva adresser. I Stockholm byggs ju många vindsutrymmen om till bostäder och det byggs även på nya våningsplan på befintliga byggnader, som till exempel hyresfastigheter.

Jämtlandskalksten förekommer, som all kalksten, i de flesta typer av ytbearbetningar. Vanligast är polerad, hyvlad, lågerhuggen och slipad. Jörgen Sjöström framhåller att just hårdheten gör att Jämtlandskalkstenen fungerar väldigt bra i våtutrymmen.

– Jag har aldrig hört talas om någon som haft problem med Jämtlandskalksten i till exempel ett badrum, säger han. ■

◀ Jämtlandskalkstenen som bryts i Grytan finns i fyra varianter – grå, röd, svart och exklusiv.

▶ Dricksvattenfontänen på Stockholms central uppfördes 1927 i röd Jämtlandskalksten.

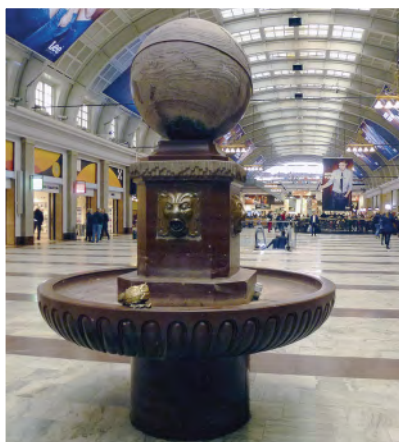

FOTO: WIKIMEDIA COMMONS/HOLGER ELLGAARD/CC-BY-SA

Hanteras varsamt

Karin Tyrefors är inredningsarkitekten och formgivaren som drabbades av sten och lärde sig att bemästra den. Hon har också dokumenterat en hantverkstradition som var på väg att försvinna.
– Jag tycker att vi ska hantera sten mer varsamt än vad vi gör i dag.

TEXT PETER WILLEBRAND FOTO ANNA RUT FRIDHOLM

Bredden utmärker Karin Tyrefors. Hon har arbetat med sten inom konst, industriell serieproduktion och projekt i offentlig miljö. Några exempel: *Resa sten*, entréer till Nationalstadsparken, *Taurus*, en monumental bänk i granit som utmanar betongsuggans funktion, *Terra firma*, ett golv i gotländsk kalksten och svart diabas i Almedalsbiblioteket i Visby, *Tablette*, små bord på stativ med skivor i Kolmårds marmor och diabas.

Karin "drabbades" av sten när hon i mitten av 90-talet gick en kurs i skulptur, med inriktning på stenhuggeri.

– Jag hade jobbat några år som inredningsarkitekt och det började krypa i kroppen. Jag ville bort från kontorets ritningar och handlingar, komma närmare materialet.

Ett stipendium från Konstnärsnämnden gav henne möjlighet att i två år arbeta med sten som ett personligt utvecklingsprojekt. Hon besökte stenindustrier och var på plats långa perioder.

– Jag jobbade både skulpturalt och med idéer till stadsrum. Som konstnär var jag tidigt inne på att jobba med funktion, och med sten kunde jag förena konst, industridesign och hållbarhet.

Hon lärde också känna flera stensorters olika egenskaper.

– Kalkstenen, marmorn och diabasen... alla har speciella egenskaper och uttryck, som diabasens polerade svärta. Och värst av allt: man blir förälskad i dem alla.

Mötet med en industri från insidan gav även henne nya insikter om hur hon kunde använda materialet som arkitekt.

– När jag i dag ritar något som någon annan ska tillverka har erfarenheten gett en större närvaro, oavsett om det är unika projekt eller serietillverkning. Jag önskar att fler fått samma chans.

Kontakten med produktionsmetoderna gav också konstnärliga uppslag, som bearbetningarna av bordskivan i *Tabletteserien*.

– Jag ville få fram en känsla av råhet. Den fick en sågad, skrovlig och lite glittrig yta, som man vanligtvis hittar på halkfria ytor.

Men allt handlade förstås inte om sten. Människorna i stenindustrin gjorde också starkt intryck. Många av dem förvaltade en hantverks- och kunskapstradition som gått i arv i generationer.

När Karin Tyrefors, efter en tids barnledighet, återvände till branschen i början av 2000-talet upptäckte hon att den hade förändrats snabbt.

– Stenimporten från Kina hade skjutit i höjden, och många företag stod inför generationsskiften.

Hon insåg att den vitalitet som fortfarande fanns i hantverket riskerade att gå förlorad. Så hon tog kontakt med många av dem som hon lärt sig så mycket av. Hon ville dokumentera och bevara deras kunskaper, innan det var för sent.

– Jag började göra intervjuer, bland annat för att få reda på mer om hur de själva kommit in i branschen, vad de jobbat med och hur arbetsmetoderna förändrats.

Många hade jobbat i branschen sedan 40-talet och kunde ge ett historiskt perspektiv. Bilden som framträdde var delvis oväntad.

– Det blev tydligt att hantverket aldrig går att ersätta helt industriellt. Människan behövs alltid, framför allt när det gäller kunskapen om stenens egenskaper i produktionen.

Hon intervjuade även stenhuggare med utländsk bakgrund, verksamma i Sverige.

– Som svensk tror man att hantverkare värderas högre i länder som Frankrike och Italien, men det ser likadant ut där. Det pågår en generell nedgång i synen på hantverkskunskaper i västvärlden, samtidigt som allt mer produktion hamnar i lågelöneländer.

Nu håller Karin Tyrefors på att sammanställa materialet.

– Det är ett tidsdokument som jag ägnat mycket tid och jag hoppas kunna förmedla det till andra, inte minst beskrivningen av hur arbetsmetoderna förändrats.

Hon är också själv en förmedlare av kunskap om sten. Hon leder workshops för arkitekter och har varit lärare på Konstfack.

Funktion är ett återkommande tema för Karin Tyrefors.

– Jag gör sällan spektakulära lösningar. *Taurus* är ett sådant exempel, en bänk som kan fylla två funktioner på till exempel en gågata. Det finns ett slags lågmäldhet som får sin förklaring av sitt sammanhang i stadsrummet.

Natursten har varit en inredningstrend de senaste åren. Karin Tyrefors har själv bidragit till den. Men hon verkar inte odelat positiv.

– Som arkitekt har man alltid ett ansvar för materialet. I dag har det blivit galet, man sågar upp berg för att det ska finnas skärbrädor i marmor i var och varannan butik. Det blir bara skräp till slut. Sten ska hanteras med varsamhet, och det ska alltid finnas goda skäl till vad man gör. ■

Karin Tyrefors arbetar just nu med nya produktserier, men vill inte avslöja så mycket ännu. "De inbegriper flera material, inte bara sten, och rör främst kontor och inredning."

"Kalkstenen, marmorn och diabasen ... alla har speciella egenskaper och uttryck, som diabasens polerade svärta. Och värst av allt: man blir förälskad i dem alla."

Leksands- lyftet

När Leksands centrum förnyas knyter stenen samman bebyggelsen från olika generationer och skapar en känsla av enhetlighet som överlever tiden. Den har också varit ett viktigt element för att öka tillgängligheten.

TEXT **PETER WILLEBRAND** FOTO **TEMA ARKITEKTER & EMMABODA GRANIT**

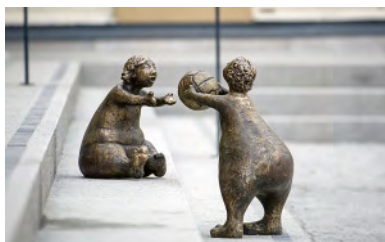
◀ Gatstenenen närmast husen är en mix av Flivik, Kulla och Grå Bohus.

NOMINERAD
TILL STENPRISET
2016!

Konstnären May Lindholms små skulpturer *Nystingar* återfinns på flera platser i centrum.

◀ Fontänen är tillverkad i av Brännhults-diabas.

”Personer som har ingått i gruppen har kunnat besöka vissa butiker för första gången, trots att de har levt ett helt liv i Leksand.”

Leksand är en av Sveriges mest klassiska turistorter och brukar beskrivas som Dalarnas hjärta. Staden ligger i en dynamisk småföretagarbygd med lång hantverkstradition.

Handeln har historiskt haft stor betydelse för trakten, vilket har präglat centrumbebyggelsen Norets framväxt. Men när det kommer till stadsplanering har de enskilda initiativen ofta överskuggat den större idén. Resultatet har blivit att det moderna Leksand är ett samhälle med ett centrum där tomma förortslika ytor kan vara granne med livliga och pittoreska affärsstråk.

När kommunen gjorde en större analys av Noret kom man fram till att handelsstråkets konkurrenskraft måste stärkas, inte minst för att kunna hävda sig gentemot nya stora handelsplatser.

– Centrum hade blivit ganska spretigt. En stor del av uppdraget har varit att skapa en sammanhängande kärna och inte minst göra handeln mer tillgänglig, utan att förlora den småstadskänsla som är typisk för Leksand, säger Erik Alm, landskapsarkitekt vid Tema i Uppsala,

som sedan ett par år tillbaka arbetar med centrumförnyelsen.

Arbetet sker i sju etapper och beräknas pågå fram till 2020. I sommar invigs den tredje etappen.

– Leksand är en kulturbbygd med levande traditioner. Befolkningen visar ett stort engagemang och har starka åsikter om vad som sker. Därför har det varit väldigt viktigt att tydligt förankra alla förändringar, säger Emelie Arnolds-son, landskapsarkitekt och uppdragsansvarig för Temas organisation.

Den första etappen fokuserade på barnfamiljerna och framtiden. Därför skapades temalekparken Riddarparken.

– Vi började medvetet med barnfamiljerna eftersom sådana här projekt handlar mycket om att bygga just förtroenden.

FÖRTROENDEFAKTORN återspeglas även i materialvalet. Kommunen har varit en beställare med höga krav, betonar hon.

– När det till exempel gäller valet av natursten har det aldrig varit något annat på tal än att det ska vara svensk natursten.

Gatstenenen – en mix av Tossene Grå Bohus, Flivik och Kulla – har varit viktig för att skapa en sammanhållande känsla längs gatan och samtidigt lyfta fram de vackra byggnaderna. Erik Alm och Emelie Arnolds-son visar en före- och efterbild av affärsstråket längs Norsgatan. Betongytorna närmast husen har ersatts med smågatsten och i mittstråket är betongplattorna uppblandade med granitplattor på ett smakfullt sätt, som förstärker helhetsintrycket av natursten.

– Här har också gatunivån höjts med 20–25 centimeter i syfte att öka tillgängligheten till husen, säger Erik Alm.

ÖKAD TILLGÄNGLIGHET för rörelsehindrade och synskadade har varit en viktig del i arbetet. Därför har en referensgrupp med rörelsehindrade fått ge sin syn på hur ramper och liknande ska placeras.

– Det har lett till att personer som har ingått i gruppen kunnat besöka vissa butiker för första gången, trots att de levt ett helt liv i Leksand, säger Emelie Arnolds-son.

Ett nytt system för synskadade har

också testats. Leksand har, som en av de första kommunerna i landet, anlagt ett stråk av transpondrar som via en antenn på käppen och en app hjälper besökaren att hitta till en viss butik.

– På sikt ska appen även ge annan information, säger Erik Alm.

KOPPLINGEN TILL Leksands hantverks-tradition går som en röd tråd genom projektet. Den lokala konstnären May Lindholm har med sina små skulpturer *Nystingar* gett det så kallade Z-torget en personlig prägel. Ett par av nystingarna står på ett fundament av diabas och verkar vara mitt i ett samtal.

– Dessutom har vi i ett samarbete med Nola designat en unik soffa och karmstol, inspirerad av de klassiska trästolar som förknippas med Leksand sedan tidigt 1900-tal. De står fästade i stenen under sommarhalvåret, säger Erik Alm.

Ett schackspel på torget har uppdaterats med nya plattor där betongen ersatts med granit i skiftande ytbehandlingar.

– Schackspelet är en symbol som har varit viktig för Leksandsborna att bevara. Även om det inte spelas så mycket har schackspelet alltid varit en samlingspunkt där barnen kunnat leka med pjäserna.

I den kommande fjärde etappen får naturstenen en framträdande roll.

– Det blir mycket natursten i terrasseringsen som möter den som kommer till Leksand via Leksandsbron, den klassiska entrén och vyn över staden, säger Erik Alm. ■

Nola har specialdesignat en unik soffa och karmstol i en stil som är typisk för Leksand.

Projekt: Leksand centrumutveckling.

Beställare: Leksands kommun, stadsarkitekt Anna Ohgran.

Landskapsarkitekt: Tema Landskapsarkitekter, Emelie Aronsson.

Stenleverantör: Emmaboda Granit och Hallindens Granit.

”Allt talar för svensk natursten”

ANNA OGRAHN ÄR stadsarkitekt vid Leksands kommun. Hon berättar att den övergripande visionen är att utvecklingsplanen ska möta Leksands höga tillväxtambition. Kommunen ska växa med knappt 20 procent de kommande tio åren, från dagens drygt 15 000 invånare.

– Vi ska vara 18 000 invånare år 2025, då behöver vi också stärka centrumets betydelse och skapa en annan helhet än vad som tidigare varit fallet, säger hon.

Leksands centrumbebyggelse är ett riksintresse för kulturmiljövård, vilket också ställer höga krav på materialvalet. Nyckelordet är kvalitet.

– Miljö, utseende och kvalitet, allt talar för svensk natursten. Vi riskerar till exempel inte att få rostutfällningar och liknande problem som är relativt vanligt med importerad sten.

NÄR DET GÄLLER stenarbetena understryker Anna Ograhn vikten av att engagera sig redan på idéstadiet och löpande följa arbetet på plats. Som beställare ska du få vad du beställt.

– Även om det finns en standard när det till exempel gäller smågatsten, betyder det inte att man ska nöja sig med den. Du kan få fantastiskt fina ytor med smågatsten och du är noggrann med fogar och stenarnas jämnhet.

Det har också varit en del diskussioner längs arbetets gång, men i dag är hon en nöjd beställare.

– Natursten är otroligt uppskattat, inte minst knyter den samman bebyggelsen från olika generationer och skapar en känsla av enhetlighet som överlever tiden. Vi har även satsat mycket på tillgänglighet och då har stenen också haft en viktig roll.

Upphandlingarna inför den fjärde etappen pågår. Även den kommer att omfatta stora inslag av natursten.

– Vi bygger bland annat granittrappor vid den traditionella majstångsplatsen vid norra brofästet, som ska fungera som en ny mötesplats i Leksand. ■

Tradition från Öland

Mysinge Stenhuggeri AB är ett familjeföretag i den tredje generationen och har sedan 1930-talet brutit och förädlat den öländska kalkstenen. Vi levererar Ölandskalksten till det stora och lilla projektet, både i inne- och utemiljö.

Mer information om produkter och bearbetningar finns på vår hemsida.

MYSINGE
STENHUGGERI

Villans triumf

Kombinationen av skiffer och naturligt grånande trä i olika nyanser bildar en karaktärsstark arkitektur från två tidsepoker, skriver arkitekten **Pontus Möller**.

Projekt: Villa neptun, privatbostad, Skåne.
Arkitekt: Pontus Möller, Möller Arkitekter.
Stenentreprenör: Allbygg.
Stenleverantör: Nordskiffer.

Utgångsläget för Villa Neptun var en befintlig 20-talsvilla placerad havsnära i sanddynerna i nordvästra Skåne. En byggnad i ett och ett halvt plan med liggande målad träpanel och en souterrängvåning i murad natursten.

Vårt uppdrag var att addera en tillbyggnad mot havet. Den skulle kopplas ihop med de två övre planen på den befintliga byggnaden till en ny helhet. Dessutom skulle det gamla huset ges samma invändiga och exteriöra kvaliteter som det nya.

Vi valde att arkitektoniskt skapa en helhet genom att ge den nya byggnaden en helt ny karaktär – men materialmässigt binda samman gammalt och nytt. Det utsatta läget och byggherrens önskemål om ett gediget hus som åldras vackert utan mycket underhåll gav materialvalen.

Den nya tillbyggnaden fick gjutna bjälklag, bärande lättklinkerväggar som

kläddes med bakmurad Ottaskiffer utan fog och ett låglutande sedumtäckttak. En mindre souterrängdel gavs kraftigt lutande strandgräsbeklädda ytor. Invändigt har golven en slipad Ottaskiffer i fallande längder med olika bredd. Skiffermönstret fortsätter ut på uteplatserna, då med flammad yta.

Den äldre byggnadens träpanel ersattes med en liggande slät panel i Kebonyfur som grånar i en mörk ton. På det brutna taket lades skiffer.

Båda byggnadernas vindskivor och taksargar utfördes i Siobehandlad fur som åldras i en ljusgrå ton. Alla fönster och dörrar är av obehandlad teak.

Kombinationen av skiffer och naturligt grånande trä i olika nyanser bildar i våra ögon en karaktärsstark arkitektur från två tidsepoker, hopvävda i en byggnad. Sanddyner, strandråg, nyponbuskar och tallar på en naturtomt skapar den självklara helheten för projektet. ■

NOMINERAD
TILL STENPRISET
2016!

Kyrkorummet sett från öster före under och efter att det nya kalkstensgolvet lades in. ▶

Projekt: Ventlinge kyrka.

Arkitekt: Claes Thörnblad, Arkitekt & Miljö i Kalmar.

Beställare: Södra Ölands pastorat.

Stenleverantör: Mysinge Stenhuggeri.

Bebyggelseantikvarie: Jan Westergren, Kalmar läns museum.

Medeltid 2.0

Ventlinge kyrka har hittat tillbaka till sina medeltida rötter med fria golv. Samtidigt har funktionaliteten blivit mer modern. TEXT **PETER WILLEBRAND** FOTO **KALMAR LÄNS MUSEUM**

VENTLINGE KYRKA på södra Öland tillhör Växjö stift. Den uppfördes på 1100-talets förra hälft, som en absidkyrka i romansk stil. Men när den restaurerades i början av 1800-talet försvann den medeltida stilen. Kyrkan har på grund av hög fuktighet under lång tid haft problem med inomhusmiljön. Mögel i kombination med kreosotbehandlat trämaterial från 50-talet har förvärrat situationen. För cirka tio år sedan fick personalen allergiska reaktioner.

År 2008 påbörjades ett rivnings- och demonteringsarbete. Bland annat plockades träbjälklag och trägolv bort. Då upptäckte man ett gammalt kalkstensgolv som täckte större delen av kyrkans långhus.

I golvet fanns flera gravhällar. En byggnadsarkeologisk utgrävning tog vid och fynd av bland annat mynt daterade golvet till början av 1600-talet.

EFTER YTTERLIGARE utredning beslutade stiftet att man skulle återknyta kyrkorummet till den medeltida traditionen med fria golvytor och fasta bänkar enbart längs väggarna. Med hänsyn till kyrkans fuktproblem och höga radonvärden ville man även ersätta träbjälklaget med betong.

– Förändringen överensstämde också med församlingens vision om att använda kyrkorummet mer varierat, säger bebyggelseantikvarien Jan Westergren.

Pastoratet ville framhäva kyrkans medeltida ursprung ytterligare genom att markera de underliggande murresterna med sten i avvikande bearbetning.

– Alla nya kalkstensplattor är av samma sort, Alböke gråbrun, men i två olika ytbearbetningar. Större delen av golven har "golvslipad" yta. Kalksten med "topphyvlat" yta har använts för att markera de underliggande resterna efter medeltidskyrkans murar.

MARKERINGEN MED topphyvlat sten överensstämmer dock inte till hundra procent med den illustration som har gjorts med ledning av den byggnadshistoriska dokumentationen.

– Den mest påtagliga skillnaden är att ytorna som markerar medeltidskyrkans kor- och absidväggar har utförts smalare än dokumentationen visade, säger Jan Westergren. ■

Naturligtvis! Kolmårds marmor

BORGHAMNS
kalksten

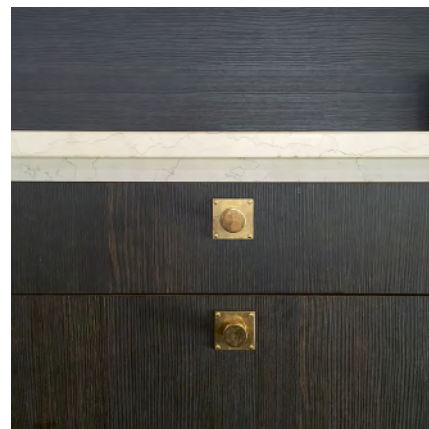
Borghamns
Stenförädling AB

Stenvägen 6 • 592 93 Borghamn
Tel 0143- 201 74 • Fax 0143-201 32
info@borghamns-stenforadling.se
www.borghamns-stenforadling.se

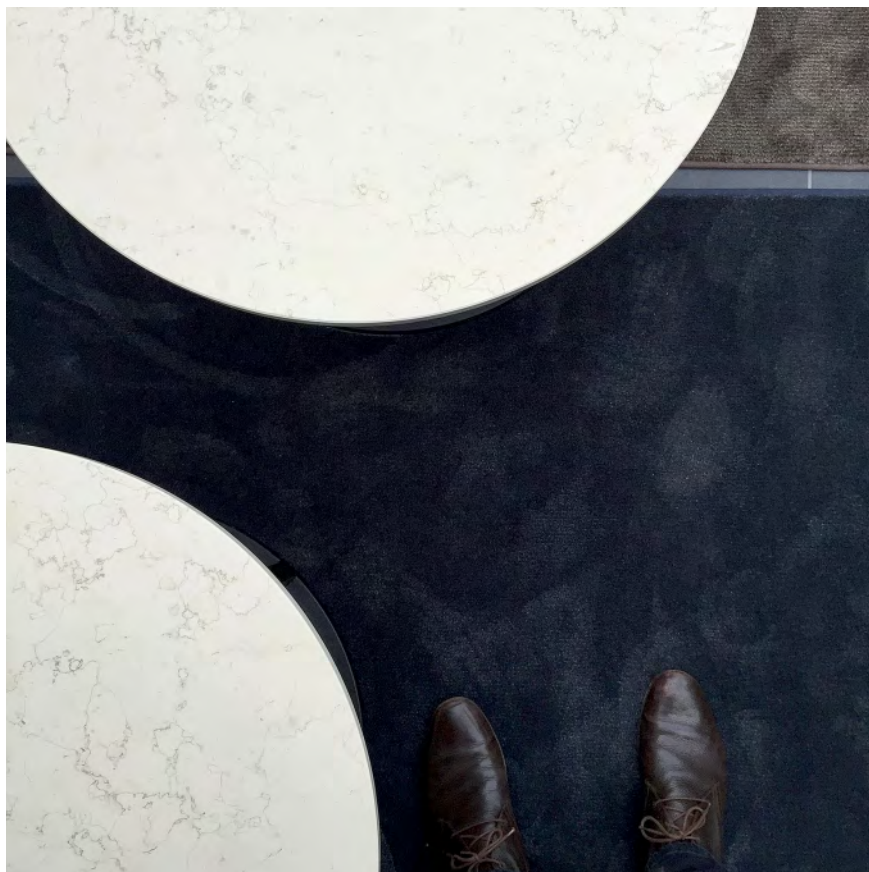
▶ Marmor används i genomtänkta detaljer som förhöjer den exklusiva känslan.

Lådfronter i mörkt trä, och ovanpå – mera marmor.

”För JV Arkitekter, som har arbetat med inredningen, har det varit viktigt att bevara kopplingen till mellankrigstidens typiska arkitektur.”

Golven går ▶ i mörkbrunt trä, och marmorn återkommer i bland annat småbord.

Funkis på nytt

Det klassiska hotellet Riviera Strand i Båstad har genomgått ett smakfullt ansiktslyft – utan att förlora sin funktionalistiska själ.

TEXT **PETER WILLEBRAND** FOTO **RIVIERA STRAND & JV ARKITEKTER**

När det klassiska funkishotellet Riviera Strand vid Malens havsbad i Båstad byggdes i början på 1930-talet var det ett av Sveriges första badortshotell. Lyxkänslan i de tre våningsplanen var påtaglig. Nyklassicism och funkis förenades i restaurangdelen som ritades av arkitekt August Svensson.

Hotellet var också under många år ett populärt dansställe där artister som Alice Babs, Povel Ramel och Evert Taube uppträdde.

Riviera Strand har de senaste åren

genomgått en rejäl ansiktslyftning, med ny inredning och ett delvis förändrat koncept. Bland annat har en dryg tredjedel av hotellets 148 sviter gått ut till försäljning. Privatpersoner som köper en svit kan sedan överlåta till hotellet att hyra ut den när de själva inte är där.

Nyinvigningen av Riviera Strand skedde förra sommaren. Anlitade arkitekter har varit Möller Arkitekter, JV Arkitekter och Liljewall arkitekter.

Möller Arkitekter har haft huvudansvaret att modernisera hotellanläggningen. För JV Arkitekter, som har

arbetat med inredningen, har det varit viktigt att bevara kopplingen till mellankrigstidens typiska arkitektur. Det visade sig nämligen snart att den gamla restaurangdelen var i för dåligt skick för att kunna restaureras. I stället bestämde byggherren, Himmeslövs Havsbad, att en ny matsal skulle byggas, med detaljer som referenser till den gamla delen.

Det resulterade bland annat i att det upphöjda takpartiet, med sin typiska lanternin, som sträckte sig över hela dansgolvet återskapades i nya loungen, nu med ett stort glastak.

JV Arkitekter sökte efter en marmor som inte "stack ut för mycket".

I nredningsarkitekterna Johan Hedenström och Victor Johansson har strävat efter att skapa öppna lösningar som förenar inomhusmiljön med utomhusmiljön. Många gröna växter och öppnare ytor skapar både kontinuitet och gör det enklare än tidigare för människor att mötas i större grupper, förklarar Johan Hedenström.

Golven går i mörkbrunt trä, och marmorskivor återkommer i flera detaljer som förhöjer den exklusiva känslan. Men det var också viktigt att hitta en marmor som inte stack ut för mycket.

– Vi vill ha en marmor som inte är lika vit som Carrara i tonen, just för att vi trodde att den skulle stå i för stark kontrast till den bruna och mörka trägolven. Vi hittade också en annan italiensk marmor med en mer gräddvit ton som fungerade bättre mot brunheten, säger Johan Hedenström.

Han berättar att JV Arkitekter alltid försöker välja material som både

representerar hållbarhet och som i fallet med Riviera Strand kan knyta an till den speciella arkitekturhistorien.

– Det gäller särskilt natursten som är ett material som blir vackrare när det åldras och får ett slags patina, som det slitna trappsteget i kalkstenstrappan som vittnar om alla fötter som har passerat det genom åren.

– Dessutom är det ett material som andas betydligt mer kvalitet än ett kompositmaterial.

Riviera Strand har även en stor konferensdel, och det var här som det svenska herrlandslaget i fotboll laddade upp inför sommarens EM-äventyr i Frankrike.

– Det här handlar alltså om en miljö som måste klara en stor belastning av olika typer av gäster, och samtidigt kännas välkomnande och hemma för alla, från privatpersoner till stora sällskap som ställer speciella krav, säger Johan Hedenström. ■

Projekt: Riviera Strand.

Byggherre: AB Himmeslövs Havsbad.

Arkitekter: Möller Arkitekter i samarbete med Stellan Paulie, JV Arkitekter (inredning) och Liljewall arkitekter (poolhus).

Stenmontör: Bröderna Ahlgrens Marmorinredningar.

ÖLANDSKALKSTEN

JÄMTLANDSKALKSTEN

www.sjostromstenforadling.se

Kalkstensgatan 1
SE-387 92 BORGHOLM

Tel. 0485-561550
info@sjostromsten.se

 SJÖSTRÖM
STENFÖRÄDLING AB
Allt i Ölandskalksten
& Jämtlandskalksten

NATUR
STEN

Slottsva

A woman with long brown hair, wearing a grey and white striped blazer over a grey t-shirt and blue jeans, stands in a workshop. She is leaning against a large, weathered wooden beam. The workshop is filled with stone carvings and sculptures, including a large, ornate stone capital in the foreground. The background shows more wooden beams and stone work.

kten

Hon är stenhuggare, arkitekt och prisbelönt väktare av de danska slottens statyer, pelare, fundament, fasader och pilastrar. Av vännerna kallas Mette Marciniak "Fru Sten".

TEXT PETTER EKLUND FOTO ANNA RUT FRIDHOLM

Ryttarstatyn av Fredrik V beställdes år 1752 av en av den tidens främsta bildhuggare, fransmannen Jacques Saly.

Fru Sten väntar vid Fredrik V:s ryttarstaty på Amalienborgs slott i Köpenhamn. Marmorpiedestalen gläns i solen. Det är sommar, turisterna strömmar förbi med kameror, resehandböcker, mobiler. Stadens rörelse i alla plan: bilar och cyklar susar förbi, folk har bråttom till jobbet. Även stenen omkring oss, stadens ansikte och fundament, har sin pågående, långsamma förändring.

I elva år har Mette Marciniak haft ansvaret för sten och skulpturer på danska slott och kulturminnen, från renässansslottet Fredriksborg till Johan Wiedewelts barockskulpturer i Fredensborg Slotshave. Hon är anställd av Slots- och Kulturstyrelsen som driver och underhåller danska statens slott, trädgårdar och kulturegendomar. Hon ansvarar också för en stenhuggarverkstad och en bildhuggarateljé. Stenhuggningsarbetena läggs ut på anbud. Det är bråda dagar, massor att göra. Till sin hjälp i det dagliga arbetet har hon en stenhuggare och tre bildhuggare.

Marciniaks kärlek till stenhuggeriet, parad med arbetet som restaureringsarkitekt, gör henne till en unik kraft i den danska stenkunstens värld.

– Jag såg så många arkitekter göra så många fel. Jag visste att de gjorde fel, men som hantverkare hade jag inget inflytande. Bland annat därför utbildade jag mig till arkitekt, berättar hon.

Vi dricker kaffe och plockar croissanter ur hennes picknick-

korg på en av slottets innergårdar, med nästan lantlig tystnad och fågelkvitter. Hon tycks känna alla här. För svenskar i stenbranschen är hon nog mest känd som den stenhuggare som omkring år 2000 högg den nya kopian av Nicodemus Tessin d.y.-statyn på Nationalmuseums fasad. Män i museivärlden var först tveksamma till om ”den unga danska tjejen” skulle klara av jobbet, men dåvarande chefskonservatorn Elisabet Tebelius-Murén trodde på Mette Marciniak.

Den nästan tre meter höga statyn väger flera ton. Hon högg den på arkitekturskolan i Köpenhamn, mot att hon undervisade studenterna i stenlära. Samtidigt hade hon två små söner hemma.

– Jag jobbade dygnet runt. Tessin är mitt tredje barn. Nu kommer mina kompisar hem från Stockholm med bilder och hälsningar från honom.

Arbetet tog henne nästan ett år. Man måste ha ett speciellt sinnelag för att passa som stenhuggare.

– När jobbet flyter är det närmast som en trans man kommer in i. Men man ska också kunna stå ut med att komma hem efter en arbetsdag och bara ha huggit en tumme. Det är inte många som har det tålmodet.

I Danmark finns det i dag runt tio stenhuggare som arbetar med klassisk skulptur. Mette undervisar i sten på arkitektur-

skolan och vill så småningom skriva en bok om sten, tillsammans med sin man som är en av Danmarks mest stenkunniga ingenjörer. De träffades i samband med renoveringsarbeten på Christiansborgs slott.

Mette Marciniak växte upp på norra Jylland. Det finns inga långa band av stenhuggare bakåt i släkten, men familjen bodde vid havet som blev en viktig påverkan. Hon minns att äldre släktingar var intresserade av sten och hennes pappa tyckte att det var bra att kunna ett rejält hantverk.

- Det var fascinerande med möjligheten att själv skapa en form i sten. Som stenhuggare kunde jag både arbeta med arkitektur och skulptur.

Hon började hugga som 17-åring, som andra kvinna i Danmark på den stenhuggarutbildningen. Hon valde granit, inte sandsten.

- Har man en gång lärt sig att hugga granit kan man också hantera sandsten och marmor.

Hon minns speciellt en lärare, Preben Jacobsen, en lågmäld man som hade huggit granit i hela sitt liv och som verkligen lärde henne att hugga. Han lyssnade när Mette högg, justerade handtaget på hennes hammare, finslipade tekniken.

- Granit sjunger som glas när du slår på det. Sandsten är som en sockerbit. Det säger bara "bomp" när du slår en mejsel i det. Granithuggare kallar den för "smörsten".

Stenhuggning handlar om att lyssna, se och känna stenen svara. Mette har kvar sin första hammare, den är helig.

Efter skolan gick hon som lärling i en gravstensbutik. Hennes pappa dog nyligen och hon ska hugga hans gravsten.

Som färdig stenhuggare gav hon sig av på vift till Toscanas stenrike. Stenhuggarens frihet är något Mette återkommer till.

- Allt som behövs är en bra hammare och en mejsel i rygg-säcken, sedan kan man dra iväg.

I Pietrasanta, en plats känd för sin fina marmor och för att Michelangelo valde sten därifrån, jobbade hon för den danske skulptören Jørgen Haugen Sørensen. Han själv högg ingenting, utan Mette och en arbetskamrat högg hans väldiga skulpturer. Hon följde med till utställningar i Istanbul, Ankara och Barcelona, levde vagabondliv med kunskapen i kroppen och en värld av sten att hugga.

- Det jag verkligen saknar när jag arbetar som arkitekt är det där med att ha min sten, min modell, min hammare och min mejsel, och att det är mitt arbete.

Danmark har lyckats hålla liv i sin stenhuggartradition. I Sverige har yrket nästan dött ut. Enligt Marciniak växte sig en svensk akademisk kultur av konsthistoriker och konservatorer stark i förhållande till stenhuggarna ute i brotten. En kärna av

I elva år har Mette Marciniak haft ansvar för sten och skulpturer på danska slott och kulturminnen.

folk inifrån konservatorkulturen har sedan styrt utvecklingen, säkert också beroende på lägre kostnader för konservering.

- Det har blivit som en religion, där det enda raka är att konservera, säger hon och berättar om en svensk bok från 1920-talet, där röster inom stenindustrin redan då påpekade problemet att konservatorerna tog fler och fler arbeten från stenhuggarna.

Man kan hålla en sandstensskulptur vid liv med konservering, men vid en viss tidpunkt "dör" stenen, tappar sitt bindemedel och vittrar. I Sverige har konservatorerna inte vågat se det problemet i ögonen. I Danmark har man aldrig slutat nyhugga, det har pågått en liten, men ändå kontinuerlig förnyelse av kunskap. Nu får svenskarna vända sig till Danmark för att hjälp med de traditionella teknikerna. Själv arbetar Marciniak i en mellanposition, där stenens skick får bestämma metoden.

- Jag både konserverar och låter nyhugga, det beror på hur stenen mår.

Amalienborgs fasader med sitt myller av pilastrar, fönster, stenarbeten och skulpturer är en svårtolkad prakt, laddad med symboler, allusioner, antika ideal och nya tiders renoveringar. Till slotten användes förr bara gotländsk sandsten – ön var dansk fram till freden i Brömsebro 1645. Men den gotländska stenen är kalkbunden och känslig i vårt klimat. Därför målades tidigare stenen, impregnerades med olja, och skyddades på det viset. Fasaderna runt om oss har en gång varit målade ljusgrå. Även skulpturerna var tidigare bemålade.

Allt detta försvann under en trend i slutet av 1800-talet då den "naturliga" stenen skulle visas. Fasadernas målarfärg togs bort med starka sodamedel. Den kalkbundna sandstenen påverkades av sodan, exponerades och började vittra.

- Vi har fortfarande ett stort eftersläp på det materialet här i Danmark. Palatsens fasader innehåller många olika typer av sten. När den byttes förr var det likgiltigt vilken sten som valdes för den skulle ändå oljemålas. Nu har man börjat diskutera om stenbyggnaderna ska målas igen.

- Vad är det vi vill återskapa? Naturstenen eller 1700-talets ljusgrå palats?

I renoveringsarbetet används i dag främst en tysk kiselbunden sandsten, Obernkirchenersandsten, även kallad Bremer-

"Har man en gång lärt sig att hugga granit kan man också hantera sandsten och marmor. Granit sjunger som glas när du slår på det. Sandsten är som en sockerbit. Det säger bara 'bomp'."

”Där vi bryter i dag har det gått dinosaurier. Det är fullt av spår i bägge riktningarna, som en motorväg.”

sten efter den gamla exporthamnen i Bremen. Mette berättar om de tyska brotten som en gång var en jättelik sandstrand vid dåvarande kusten. En tsunami eller översvämning täckte över stränderna som med tiden blev mäktiga sandstensbäddar.

– Där vi bryter i dag har det gått dinosaurier. Det är fullt av spår i bägge riktningarna, som en motorväg. På ett ställe finns det ett avtryck efter en dinosaurieunge som har legat på sidan i sanden.

En gång om året är hon uppe med skylift och kollar statyrernas skick och att de sitter fast. Skulpturerna däruppe är mörka, medan fasaderna är ljusa. Det är en följd av luftföroreningar och människans försök att anpassa sig till dem. Köpenhamn var i det tidiga 1900-talet svart av kolrök. Skulpturerna som byttes ut på den tiden ”tuschades”, målades svarta med tusch, patinerades, för att få samma uttryck som fasaderna. Kolröken försvann med tiden och fasaderna tvättades, men de tuschade skulpturerna var omöjliga att få rena. Nu provar man med ny kemi för att försöka få statyerna och delar av husen ljusa igen.

Vi cirklar runt Fredrik den V:s staty, ansedd som en av världens främsta rytтарstatyer. En sagolik kvalitetsomsorg och symbolisk makt strålar ur piedestalens marmor.

– Den här stenen ska vara det mest exotiska lyxmaterialet här. När kungen fick besök från utlandet gav marmorn en signal om hans status och rikedom.

Rytтарstatyn beställdes 1752 av en av den tidens främsta bildhuggare, fransmannen Jacques Saly som flyttade till Köpenhamn och arbetade med förstudien i 17 år. Att gjuta statyn i brons tog tre minuter, sedan följde efterarbete i tre år. Verket bekostades av Asiatick kompagni och kostade mer än ett av palatsen intill.

När originalsockeln i Carraramarmor hade tjänat ut på 00-talet

ersattes den med ny sten som snabbt visade sig vara undermålig. Nordens växlingar från frost till plusgrader sliter hårt på marmor som utvidgas och krymper beroende på temperatur. En dålig sten krymper inte tillbaka utan växer sönder. Efter bara något år dök också kraftiga missfärgningar upp som rodnader på sockeln, orsakade av blyföroreningar. Allt måste bytas.

Mette och en geolog letade i tvåhundra toscanska stenbrott, tog prover, testade dem på institut i Danmark där stenen utsattes för eldningstest. Till slut var det bara sten från ett enda brott som dög. Nu har den nya marmorn suttit uppe i tre år och inga färgförändringar har inträffat.

Om statyn är Amalienborgs diva, är andra stenar dess doldisar. Vi tittar på sandstensblock på en slottsvägg nära infarten. Salt från gatan har stigit upp i väggarna och påverkat materialet som har urholkats av vind och vatten. Stenkorn har svepts runt i vinden och skapat håligheter som liknar borrhål. Här krävs det också omsorg. Blocken måste bytas ut. Mette har provat med gotländsk sandsten av en hårdare typ.

Vi vandrar bland Köpenhamns pampiga byggnader, till Christiansborgs slott med parlamentet, slottskyrkan och kungliga hovstallet, väldiga skapelser vars sten Mette Marciniak övervakar. Vid Marmorbroens paviljonger pekar hon upp på sitt första huggna skulpturverk, statyn *Aren*, formgiven av J.C Petzold.

Här jobbade hon med renoveringar i sex år, fick lära sig sandstenshuggning av en gammal stenhuggare. Det allra första hon högg här var huvudet av en liten bagge, omgiven av blommor, en söt liten souvenir för hennes arbete och något att visa barnbarnen. Mette tar oss till Kongernes lapidarium, före detta fästning, bryggerhus och spannmålslager som blivit kylslagen hemvist för

Danmark har lyckats hålla liv i sin stenhuggartradition. I Sverige har yrket nästan dött ut. Enligt Mette Marciniak växte sig en svensk akademisk kultur av konsthistoriker och konservatorer stark i förhållande till stenhuggarna.

Bildhuggaren Anders Krüger, "fru Sten" Mette Marciniak och guden Jupiter.

"Skulpturerna jag har huggit ska stå 300-500 år efter att jag är död. Det är fascinerande."

uttjänta originalstatyer, gipsmodeller, kapitäl och kopior. Lapidarium betyder samling av stenmonument. Danska staten har många sådana samlingar, det flesta står dolda för allmänheten. Mette Marciniak kom på idén att visa en del av samlingarna.

– Nu är det ett öppet magasin. Här kommer det att pågå restaureringsarbeten med modeller i gips. Om 30 år kan det vara svårt att återskapa de original som vittrar i dag.

De båda våningarna med sina stoder och fragment är en miljö lika märklig som en tavla av metafysikern Giorgio de Chirico, samma slags egenartade melankoli. Vissa av statyerna har lagats med järnstag, betong och bly, som i desperation över tidens gnagande tand.

Uti från tränger nuets kakafoni in, högtalarröster från turistbåtarna, slammer, trafik. Här inne i kylan väntar skulpturerna som en gigantisk minnesbank av våra tidlösa mänskliga myter, makt, fåfänga och hantverkarskunskap.

En kort promenad från lapidariet – mitt i stan – ligger en bildhuggarverkstad. Här pågår det tidsödande arbetet med en gipsmodell av guden Jupiter, en barockskulptur från Frederiksborgs slott. Originallets högra arm har vittrat och försvunnit, nu ska en perfekt modell återskapas. Fysiken är inte anatomiskt korrekt, utan byggd för effektens skull.

– Varje millimeter är tänkt. Att veta att ens händer följer någon annans händer för fyrahundra år sedan, det är speciellt, säger den svenske bildhuggaren Anders Krüger som arbetar här.

Jupiter ska sedan skannas och fräsas fram av en CNC-fräs. Automatiseringen har sedan några år börjat smyga sig in i det danska stenhuggarlandskapet.

– Det är inte standard i dag att vi tillåter fräsning av dekorativa element och skulpturer, bara när det kan betala sig, tidsmässigt och ekonomiskt. Alla CNC-frästa arbeten blir dock färdighuggna av en fackutbildad stenhuggare, säger Mette Marciniak.

– En människa är dessutom oändligt mycket mer nyanserad än en robot, säger Anders.

– Vi gläder oss åt femtio års arbete framöver, säger Mette.

Det är förstås glädjande att det satsas stora pengar på specialistkompetenser och tillsynes obskyra uppdrag. Ytterst handlar det ju om att hålla liv i en materialbunden, estetisk referensbank, tecken på liv och erfarenhet, inför framtiden.

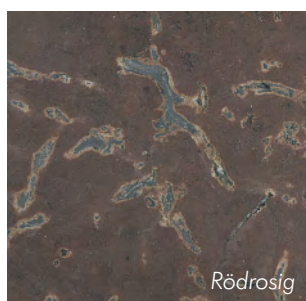
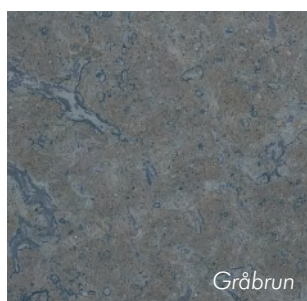
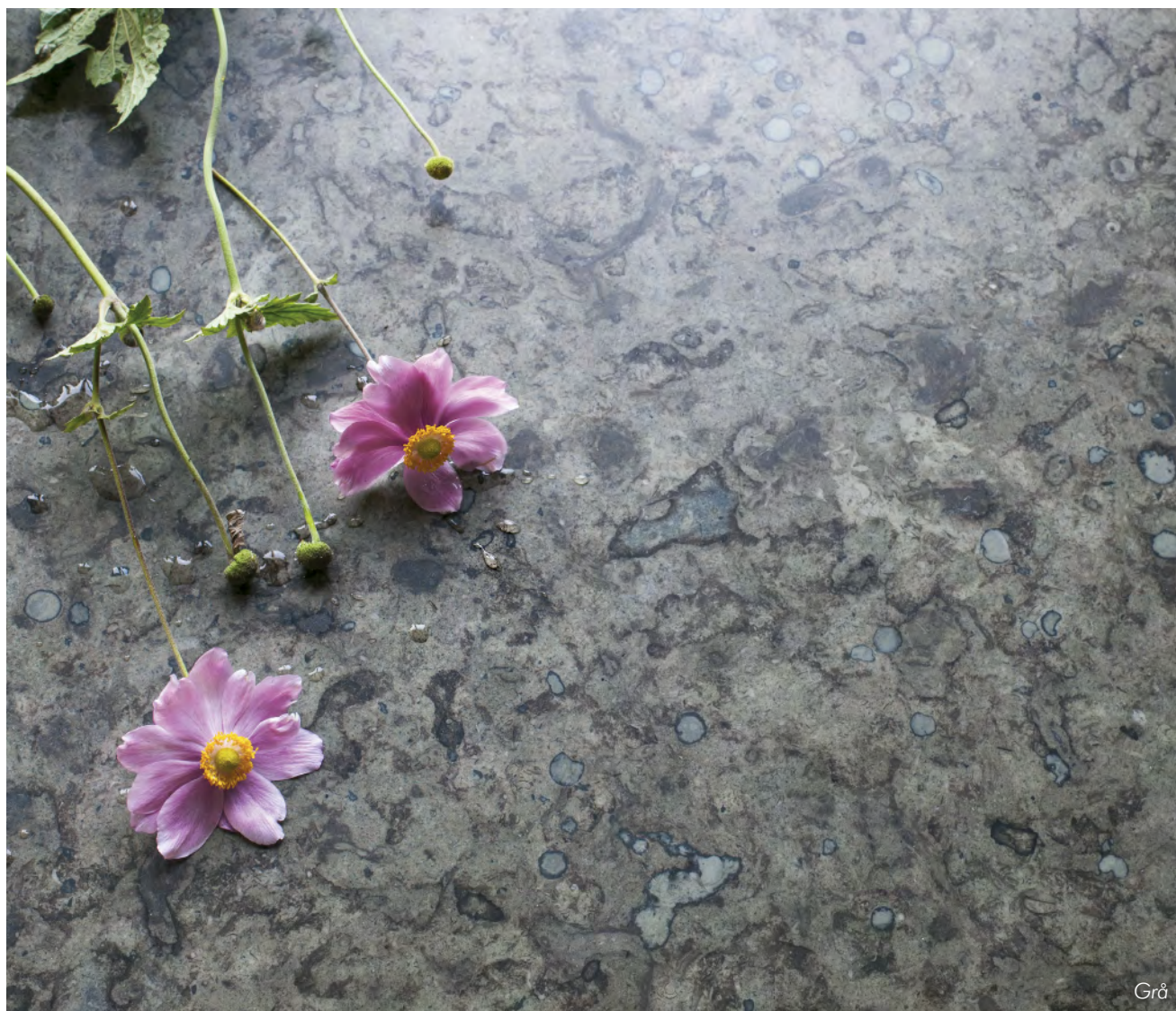
Mette ser med förtjusning på sitt arbetes långa perspektiv.

– Skulpturerna jag har huggit ska stå 300-500 år efter jag är död. Det är fascinerande.

Men nu ser hon fram mot semestern i sommarhuset i skånska Osby. Vad gör en stenhuggare på fritiden, som avkoppling?

– Jag ska hugga en byst av min man, i svart diabas från norra Skåne. ■

Kalksten från Kinnekulle

Vår slitstarka kalksten som brutits på Kinnekulle i flera generationer är vacker såväl inomhus som utomhus. Med vår yrkesskicklighet kan vi hjälpa dig med allt från det lilla enkla till den svåra renoveringen. Vårt sortiment av kalksten passar till allt från golv, trappor, bänkskivor, murar eller terrassplattor.

Välkommen att besöka oss på
www.thorsberg.se eller via telefon 0510-54 00 56

THORSBERG
STENHUGGERI AB

STORA TORGET, BARKARBY

”Grundidén som har löpt från tävling till bygghandling innebär att definiera den centrala torgytan och skapa en fredad och flexibel plats för vistelse. Detta uppnås med ett vackert och utmärkande golv av Bårarpsgnejs, en tydlig ”ram” i form av en träbänk för vistelse samt en trädunge som skärmar av mot trafiken och ger grönska och lugn.”

WHITE ARKITEKTER

Torget är belagt med Bårarpsgnejs i romerskt förband. Även de skulpturala drakäggen är i gnejs.

STENPRISET²⁰¹⁶

Estetiskt, hållbart och nyskapande är tre kärnvärden som väl sammanfattar vad Stenpriset handlar om. Men det är viktigt att understryka att de tre orden inte utesluter varandra.

Den goda arkitekturen står alltid för nyskapande och hållbarhet. Det är också den helhetssynen som utmärker de nominerade bidragen i årets tävling – en djupare förståelse för materialet som i slutänden gör att stenen kommer till sin rätt.

Stort tack för era insikter om, ert arbete med och engagemang i natursten!

Kai Marklin,
juryordförande och ordförande
i Sveriges Stenindustriförbund

Det finns fler nomineringar i tidningen. Håll utkik efter den här markeringen! •

NOMINERAD
TILL STENPRISET
2016!

FOTO: ÅKE E: SON LINDMAN

Bidraget Alla tiders torg vann arkitekttävlingen 2009 om utformningen av Stora torget. Tanken var att äderta torget som mötes- och evenemangplats, samt att förena historia och samtid. Lokala material har använts i stor utsträckning, bland annat Norrvangekalksten och gotländsk kärnfura.

STORA TORGET, VISBY

”Hållbarhetstankar har genomsyrat projektet. Stora torget som en del av världsarvet Visby ska vara robust både i sin gestaltning och i materialvalet. Smågatsten, storgatsten och granithällar är de material som karaktäriserar hela Visby innerstad och den sten som redan fanns på torget har återanvänts.”

SYDVÄST ARKITEKTUR OCH LANDSKAP

Lekfulla lamm i Norrvangekalksten (ljusa) och Brännhultsdiabas (svarta).

FOTO: COMBINE

ÅRSTIDERNAS PARK, UMEÅ

”Muren ritades dit för att kunna skapa mer användbar yta på en tidigare sluttande mark. Eftersom den tidigare ’halvparken’ inte var så välbesökt och en stor del av det som senare blev park var en flerfilig väg, upplevde många att platsen ’trollades fram ur ingenstans’.”

ANDERS MÅRSÉN, COMBINE

Parkens böljande mur består av gammal kajsten, som hade legat bortglömd i skogen sedan 80-talet.

FIOLEN MIN, ORSA

”Fiolen Min är som en liten byggnad, ett tempel, där vatten faller ner i en damm och sedan rinner ut till marknivå. Här bildas en plats där man kan sitta och ta del av konstverket, som består av fyra tunna skivor granit placerade i en fyrkant med en damm i mitten. I en av ramarna sitter en fiol i gigantiskt format. Som fiolens strängar faller fyra vattenstrålar ner från överstyckets ovansida. Ett kraftfullt vattenfall, som påminner om Näcken ...”

PÅL SVENSSON, KONSTNÄR

LILLSJÖPLAN, JÖNKÖPING

”Sitthöga flak och planteringsholmar i Bjärlövsgranit avgränsar torget, styr upp trafiken och kan också användas som små scener eller bara ytor att vistas på. Inspirationen till formerna är hämtade från uppspruckna isar med flytande isflak. I det vågmönstrade granitgolvet i Bjärlövs- och Vångagranit - inspant med nollade, zickzackande kantstenar i Bjärlövsgranit - finns fiberoptiska ljuspunkter och stjärnformade reliefer, inspirerade av Viktor Rydbergs *Gläns över sjö och strand*, som sägs ha skrivits vid en båtfärd på Vättern.”

SYDVÄST ARKITEKTUR OCH LANDSKAP

FOTO: PER MYREHED

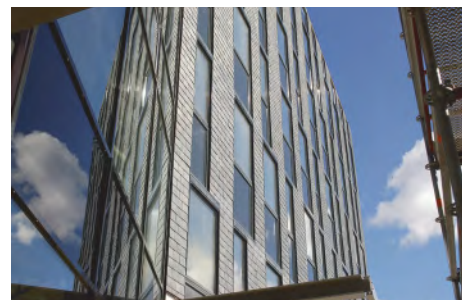

MÄSTERHUSET, STOCKHOLM

”Vi, Pembroke och staden var tidigt överens om att vi vill använda mycket sten. Om huset ska få en materialitet och täthet enligt LEED-certifieringen är det svårare att klara energikraven om man bara 'glasar upp'.”

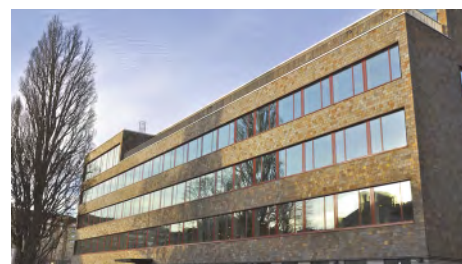
KARIN HAGELBERG, TENGBOMS

Invändigt i Mästerhuset dominerar kalksten från Kinnekulle och Norrvänge. Fasaderna består av tre svenska stensorter, Skarstad Röd Bohus, Vånga och Flivik, samt afrikansk Dunagranit.

WORLD TRADE CENTER, VÄXJÖ

WTC Växjö ska bli ett av stadens miljövänligaste kontor. Alla lösningar är energieffektiva och målet är att fastigheten ska certifieras enligt Leed Platinum. Fasaderna är besatta med skiffer.

LYCKHOLMS, GÖTEBORG

Lyckholms är ett anrikt bryggerikvarter i Göteborg med flera q-märkta fabriksbyggnader från 1800-talets slut. Hus B har här fått en skifferfasad i Samaca multicolor som flörtar med det gamla.

FOTO: ADAM MØRK

Det är diabas i hela entréplanet och även exteriört.

SWEDBANK, SUNDBYBERG

Enkelhet, öppenhet och omtanke. Tre värdeord sammanfattar vad Swedbanks huvudkontor i Sundbyberg ska representera. Danska 3Xn:s grundare Kim Herforth Nielsen har vittnat om hur viktigt det är att det externa och interna knyts samman. Svensk diabas bidrar till den känslan. Land Arkitektur har arbetat med landskapet kring kontoret. I torgytorna utanför huset har fält skurits ut där man har anlagt rabatter.

Hard fashion

Futuristiska element kombinerade med förhistorisk energi. Så beskriver Cornelia Webb sin nya smyckekollektion där hon använder grå Bohusgranit och Kolmårdsarmor för att påminna oss om behovet av att återknytta till naturen.

TEXT **PETER WILLEBRAND** FOTO **CORNELIA WEBB**

Cornelia Webb lanserade sin första kollektion som smyckedesigner för drygt tio år sedan. Med sin särpräglade skandinaviska ton har hon snabbt etablerat sig internationellt. Hon utgår från hudens kroppsnära uttryck.

Tidigare har hon bland annat använt pärlor, snäckor och kristaller som smyckestenar, men i sin kommande kollektion använder hon några av våra mest typiska svenska naturstenar: Grå Bohus och Kolmårdsarmor. Att arbeta med hållbara lösningar och ta vara på material som annars skulle bli spill är kärnan i Cornelia Webbs sätt att arbeta, förklarar hon.

– Det går tillbaka till min syn på människokroppen. Vi lever i en tid där allt ska vara perfekt och vi matas med bilder som säger att våra kroppar inte duger, när det i själva verket är tvärtom. Våra kroppar är fantastiskt vackra, alltifrån benstrukturer till hudens yta.

CORNELIA WEBB STRÄVAR snarast efter att förstärka kroppens anatomi med sina smycken.

– Jag har gjort avgjutningar av kroppsdelar och har till exempel gjort örhängen som utgår från avgjutningar av örsnibbar. Jag försöker inte försköna, rispor och revor ska synas. Det är människan och hantverket som ska framträda, jag polerar heller inte bort mina fingeravtryck från armbanden som jag knådar fram.

Hon vill utmana våra invanda föreställningar. Det sammantagna resultatet blir ett slags tyst motreaktion, mot både

kroppsideal och synen på exklusiva material.

– Varför anses en bit kol vara mindre vacker och mindre värd än en bit diamant? Båda bygger ju på samma uppsättning av atomer. Och att de kan vara lika vackra i smycken blir inte minst tydligt när man lägger dem bredvid varandra.

Det är med samma argument som hon har börjat arbeta med granit och marmor som smyckestenar. Hon har själv kopplingar till Bohuslän.

– Det är bland klipporna som jag hittar mitt lugn. För mig är det också viktigt att materialet används på ett sätt som lyfter fram den egna kontexten. Graniten ska få vara granit, just för att den är så vacker i sig själv, säger hon.

CORNELIA WEBB utmanar inte bara smyckesindustrin med sina materialval och sin design. Hon utmanar även stenindustrins självbild av kommersiell produktutveckling, där de industriella förtecknen med stora volymer dominerar.

– Vi lider väl alla av ett slags hemmablindhet och ser inte vad som ligger rakt framför oss. Förhoppningsvis kan det här bygga fler broar mellan stenindustrin och modeindustrin.

Cornelia Webbs naturstenssmycken har redan gjort intryck internationellt. Nyligen presenterade hon sin kollektion på en modemässa i London.

– Folk var väldigt fascinerade och blev väldigt positiva när de fick veta mer om stenens bakgrund. Bland annat kommer Net-a-Porter, en webbaserad återförsäljare av stora, exklusiva, internationella varumärken, att plocka med kollektionen i sitt utbud, säger hon. ■

”Varför anses en bit kol vara mindre vacker och mindre värd än en bit diamant? Båda bygger ju på samma uppsättning av atomer.”

"LITEN STEN MED STORT BUDSKAP"

JÖRGEN LUNDGREN är delägare i Hallindens Granit, som levererar graniten till Cornelia Webbs smyckekollektion. Han tycker att samarbetet med en trendnära designer är "oerhört spännande".

– Samtidigt finns många likheter i våra arbeten, vi arbetar med hållbarhet och med att förmedla hur vackert det naturliga är. Cornelias val av två klassiska stenar som Silver Grå Bohus och Tossene Grå Bohus visar också att vissa färger alltid är trendiga. För att använda ett klassiskt citat ifrån Coco Chanel: "Fashion changes, but style endures."

Jörgen Lundgren sammanfattar kärnan i samarbetet med att de tar en del av naturen och formaterar den till ett önskat format, som sedan förflyttas till plats där den blir ännu mera tillgänglig.

– Vi tror på ett fortsatt arbete med Cornelia och planerar redan för kommande säsonger. Vi har fler spännande idéer på gång som vi återkommer till när det är dags.

Vad har ni lärt er?

– Det är fantastiskt att se hur en väldigt liten sten kan förmedla ett stort budskap och skapa så mycket känsla. Sedan är det väldigt roligt att ta ytterligare ett steg mot vår målsättning om maximalt utnyttjande av stenen.

Och vad är betydelsen för stenindustrin ur ett större perspektiv?

– Det visar att sten verkligen går att använda till allt. Det handlar bara om att vara kreativ och att tro på det man gör. Jag är övertygad om att vi kommer att se en ökad användning av svensk natursten inom nya områden och det kommer i sin tur leda till en generell ökning för branschen. ■

Kusinträffen i Höganäs

Olof Arnbergs plats är ett ekonomiskt joint-venture mellan offentliga och privata intressen, där materialvalen knyter an till Höganäs kultur- och industrihistoria.

TEXT **PETER WILLEBRAND** FOTO **JOHAN FOLKESSON**

Kusinerne inbjuder till avslappnat umgänge.

Projekt: Olof Arnbergs plats, Höganäs.

Beställare: Höganäs kommun.

Byggherre: MVB Syd.

Landskapsarkitekter: Monika Gora och Johan Folkesson, Gora Art & Landscape.

OLOF VEM?

Olof Arnberg startade år 1893 Arnbergs korsettfabrik, som så småningom blev Höganäs största arbetsgivare för kvinnor. I dag finns inget kvar av verksamheten och fabriksbyggnaden, som låg längs Storgatan, revs 1982.

OLOF ARNBERGS PLATS i Höganäs ligger i anslutning till Storgatan, som löper som en pulsåder genom stadskärnan. När Höganäs kommun för några år sedan inledde en förnyelse av området var den övergripande visionen att spegla stadens förändring från gruvort till modern tillväxtstad med stor inflyttning. "Från kol till diamant" sammanfattades visionen.

– Platsen är en ganska liten och avgränsad del av den större förändringen. Kravet från kommunen var att vi skulle använda hållbara material, som både speglar staden och binder den samman, säger landskapsarkitekt Johan Folkesson.

Han arbetade vid tidpunkten på Gora Art & Landscape, som fick gestaltungs-uppdraget från kommunen.

– I dag driver jag eget, men samarbetar återkommande med Gora.

Grundaren Monika Gora är landskapsarkitekt och konstnär och har skapat ljus-skulpturgruppen *Kusinerne* till platsen.

– Det var egentligen inte en helt allmän plats från början. Den privata fastighetsägaren var dock beredd att öppna platsen för allmänheten – om kommunen tog halva finansieringen för att skapa platsen där han planerade att bygga nya bostäder, säger Johan Folkesson.

SÅ BLEV DET OCKSÅ: Olof Arnbergs plats invigdes förra våren som ett ekonomiskt joint-venture mellan offentligt och privat, där materialvalen knyter an till Höganäs kultur- och industrihistoria. Höganäs är ju framför allt känt för tegel och keramik.

– Men blandningen av privat och kommunalt skapade också en del intressekonflikter, inte minst vid val av markmaterial, säger Johan Folkesson.

Höganästegel i olika röda nyanser och mönster utgör basen för Storgatans markbeläggning. På Olof Arnbergs plats är beläggningen en blandning av Höganästegel och hållar i Bjärlövsgranit.

– Konstverket och platsen runt det är egentligen hela platsens fixpunkt och väger upp torgets övriga rektangulära formspråk, säger Johan Folkesson.

BJÄRLÖVSGRANITEN knyter an till den närliggande Kyrkplatsen, som också har stora granitinslag. Men Johan Folkesson fick ändå strida för valet av svensk granit.

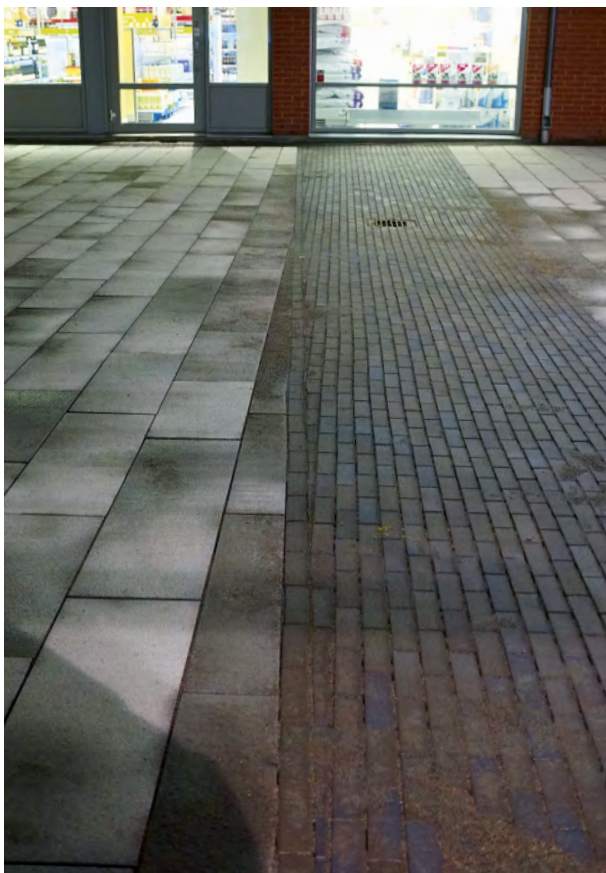
– Vi fick göra en del kompromisser, bland annat i antalet kvadrat.

Fastighetsägaren ansåg till en början att det skulle bli för dyrt och föreslog kinesisk granit, fördelad på färre kvadrat. Men Johan Folkesson fick stöd av kommunen som tog över inköpen av markstenen och kunde förhandla fram ett betydligt bättre pris på den svenska graniten, som inte fördyrade projektet.

– Det visar att det alltid lönar sig att utvärdera alternativ och inte nöja sig med ett första besked, ett pris är aldrig givet.

En viktig erfarenhet för en relativt nybakad landskapsarkitekt i ett av sina första större uppdrag. Något han nu kan dela med sig av när han bland annat undervisar blivande på landsarkitekter på SLU.

– Det är alltid en speciell känsla att släppa ifrån sig ett projekt och se det växa fram, utan att man riktigt kan styra över det. Men jag och Monika hade nära kontakt med anläggarna och följde upp kontinuerligt. Vi var på plats när skulpturerna borrades fast. Det är alltid roligt att se skissen ta form enligt verklighetens skala, säger Johan Folkesson. ■

Beläggningen varvar
Höganästegel i olika röda
nyanser med grå granit.

Ljusskulpturgruppen
Kusinerna bidrar starkt till
att hålla ihop rummet.

◀ Hällar i Bjärlövsgranit.
Liggförband med en
halv stens förskjutning,
1 050 x 350 millimeter.

NOMINERAD
TILL STENPRISET
2016!

Utblick/insikt

En gigantisk stensliva i diabas (Utblick), en fontän i diabas (Insikt) samt tre bänkar i diabas bildar sammantaget en plats där man kan sitta ner och njuta av vattnet och utsikten, skriver **Pål Svensson**.

ÅR 2012 BJÖD Malmö stad in till en internationell tävling om att utforma ett konstverk till Posthusplatsen. Man ville skapa en central plats i staden som sammanband de nya stadsdelarna i Västra hamnen med den historiska Stenstadens.

Jag vann tävlingen med ett förslag där ett gigantiskt elliptiskt hål fokuserade inloppet och fyren. Läget vid havet har gett staden dess betydelse med fiske, frakt, varv, persontrafik och senare en bro till Danmark. Fyren visar detta!

Mitt verk består av en gigantisk diabassliva (*Utblick*), en fontän i diabas (*Insikt*) samt tre bänkar i diabas. Sammantaget bildar de tre en plats där man kan sitta ned och njuta av vattnet och utsikten.

Utblick består av fyra block med ett elliptiskt hål som är högpolerat i centrum. Här ser man hamnen men även en uppochnedvänd spegling av omgivningen. Här kan man ligga i den stora skålen, och lyssna på det eko som bildas

i den runda öppningen. Skivan är 410 cm hög, 450 cm lång och 100 cm bred.

INSIKT ÄR EN RUND liggande form, liknande hålet men större. Vatten kommer från ovasidan och rinner ner för den polerade ytan, där spegelbilden i vidvinkel får en rörelse av vattnet. Nedanför finns en damm med belysning, och ett kvadratisk fundament ger stora möjligheter att sitta eller ligga i vattnets närhet. Konstverket är uppvärmt och ska fungera även vintertid. De tre bänkarna avgränsar platsen åt söder, i den ena är en dikt av den danska poeten Jens August Schade ingraverad.

Vid Posthusplatsen är ett flertal viktiga institutioner samlade. Centralstationen, Citytunneln med två nya uppgångar, Börshuset, Högskolan och Malmö Live bildar ett viktigt centrum för det nya Malmö, och platsen är tänkt som en stor mötesplats. ■

Projekt: *Utblick/Insikt*.

Beställare: Malmö stad i samarbete med Malmö Förskönings- och Planteringsförening.

Konstnär: Pål Svensson.

Stenleverantör: Emmaboda Granit.

Stenentreprenör: Zaar Granit.

TIDLÖS ELLER TRENDIG?

VI HAR STENLÖSNINGAR FÖR ALLA BEHOV

Valter Eklund Stenentreprenader AB är ett specialistföretag som utför alla typer av stenarbeten och stenentreprenader. Bland annat golv, fasader, trappor, badrum, kök, markbeläggningar, murar m.m.

VE Sten AB med import och egen verkstad. Tillverkar, tillhandahåller och säljer alla typer av stenmaterial. Bland annat golv, väggplattor, gat- & kantsten, markhållar, fönsterbänkar, bänkskivor för kök och badrum, trappor, beklädnader, fasader, murar m.m.

KUNSKAP OCH TRADITION SEDAN 1938

VALTER EKLUND KONCERNEN

Korgvidegränd 5-7, 162 44 Vällingby

Tel: 08-38 03 30, **Fax:** 08-38 56 38

Mail: info@ve-sten.se **Hemsida:** www.ve-sten.se

Slottets sten huggs med större frihet

Det var först när jag kom upp i skylift för att studera Stockholms slotts fasader på nära håll som jag insåg allvaret i situationen, och vidden av det restaureringsprojekt vi planerade för.

Stenarbetena är fasadens berättande element, oerhört detaljerade och finkänsligt formade men väldigt förstörda, framförallt i utsatta lägen. Detaljer i skyddade lägen är i stället mestadels välbevarade och ännu skarpa i sitt hantverk. Till detta kommer byggnadens storlek, sandsten utgör en tredjedel av slottets 30 000 kvadratmeter fasadyta.

När vittrade stendetaljer i stor omfattning nu behövde ersättas ställde vi oss frågan hur det skulle vara möjligt att bevara stenarkitekturens detaljrikedom och livfullhet. Slottets stendetaljer karaktäriseras överlag av ett 1700-talsutförande. Huggningen beskrivs bäst med ord som yvig, flödande, fri och varierad. Arbetena är utförda med stor precision och präglas av rationalitet och materialkunskap i alla led, både gällande val av tekniska lösningar och utförande.

Vi var överens om att de förestående restaureringsarbetena också måste utmärkas av detta. Men skulle det vara möjligt att genomföra restaureringen med samma höga nivå av hantverkskicklighet som tidigare generationer?

När slottet uppfördes på tidigt 1700-tal utgick stenhuggarna från förlagor. Målsättningen var förstås att repetitiva detaljer som voluter, balusterdockor, kapitäl och reliefer skulle huggas så lika som möjligt för att ge ett enhetligt utseende och uttryck.

Eftersom alla detaljer är handhuggna och utförda av olika

stenhuggare finns ändå små men subtila skillnader som gör varje sten unik. Vissa detaljer är mer sirligt huggna, andra mer grovt. I dag sätter vi stort värde på just dessa skillnader och behöver säkerställa att skillnaderna bevaras. Fasadernas detaljrikedom får ju liv genom att alla detaljer inte är exakt lika i sitt utförande.

Tillsammans med projektets stenhuggare la vi upp en plan för hur arbetet bäst skulle bedrivas. Liksom när slottet uppfördes handhuggs samtliga detaljer. Arbetena utgår också nu från samma förlagor men i stället för enhetlighet och likriktning betonar vi vikten av variation och flöde. Stenhuggarna har uppmanats att låta sitt eget temperament avspeglas i arbetet och tillåts ha mer frihet än tidigare generationers stenhuggare.

Jag tycker att resultatet är imponerade. Stenarbetena kännetecknas av hantverksskicklighet, flöde och känsla, precis som vi önskade. Detaljer har på detta sätt nyhuggits i stället för att kopieras och stenarkitekturens livfulla och samtidigt precisa karaktär har bevarats.

MALIN MYRIN

PROJEKTLEDARE OCH KONSERVATOR PÅ STATENS FASTIGHETSVRK MED ANSVAR FÖR FASADRESTAURERINGEN AV STOCKHOLMS SLOTT.

Nyhuggen detalj
till relieftavla.

FOTO: PETER MICHAEL JENSEN

Stockholms slott, i sin nuvarande skepnad, uppfördes efter branden av Tre Kronor 1697. Slottet ritades av Tessin d.y. men stod färdigt först efter arkitektens död. Stockholms slott ägs av staten och förvaltas av Statens fastighetsverk. Fasarestaureringen beräknas pågå under ett kvarts sekel till en kostnad av en miljard kronor. Fem av de planerade 22 restaureringsetapperna är nu genomförda.

småsten.

Tipsa oss! Under vinjetten Småsten finns utrymme för stora och små nyheter från naturstenens värld. Mejla ditt tips till peter.willebrand@lovstromcontent.se

FOTO: HALLINDENS GRANIT

MED SKIFFER PÅ KROKEN

▼ Nordskiffers grundare Björn och Tulsa Jansson utsågs i våras till Årets företagare i Kullabygden. Med en helt annan bakgrund än i traditionstyngd industri har de bidragit till att ge skiffer en renässans som byggmaterial. De levererar bland annat till Skanskas och Ikeas projekt Boklok i Malmö.

Under de nio år som paret Jansson har drivit företaget har omsättningen ökat drygt 20 procent per år, i genomsnitt. I dag är företaget Sveriges ledande skifferleverantör.

– Skiffer är ett både tåligt och hållbart material. Den exklusiva känslan bidrar dessvärre till att det finns en utbredd missuppfattning om att skiffer skulle vara dyrare än till exempel puts och cement. Det är en myt vi har gett oss sjutton på att slå hål på. Och vi är på god väg, säger Björn Jansson.

Men det är inte bara som entreprenörer makarna Jansson har utmärkt sig. De har även tagit fram ett monteringsystem med en unik krokupphängning för fasadplattor som ska vara så enkelt att även en lekman kan montera. Bolaget har ett patent för Europamarknaden, men tanken är att den smarta monteringslösningen också ska underlätta försäljning av stenen.

– Vi säljer systemet till en låg kostnad tillsammans med våra produkter, säger Björn Jansson.

Björn Jansson visar hur monteringen fungerar och fäster krokarna i en träläkt. "Prova att rucka på någon av plattorna, de sitter hur fast som helst", säger han.

"En plats för kreativa möten"

▼ Hallindens Granit har byggt ett nytt huvudkontor i stenbrottet Skarstad, där man bryter Skarstad Röd Bohus.

– De senaste åren har vi haft en bra tillväxt. Vi har växt ur våra gamla lokaler, förklarar Jörgen Lundgren, försäljningsansvarig och tredje generationen Lundgren som driver Hallindens.

Kontoret ligger nära Hallindens övriga bohusstäcker.

– Det här var den mest naturliga platsen för oss, det är även här vi har produktion av plattor bland annat.

Jörgen Lundgren beskriver placeringen av kontoret:

– På utsidan kör sextiotons lastmaskiner och stora lastbilar förbi. Det ger en närhet mellan produktion och försäljning som är unik.

Satsningen förenklar även kundvisningar, framförallt för arkitekter som vill visa Hallindens produkter för sina slutkunder.

– Vi tror att det är positivt för dem att kunna se produkten direkt i stenbrottet. På det viset får de en större förståelse och kan se nya möjligheter.

– Vi hoppas och tror också att kontoret ska bli en plats för kreativa möten mellan föreskrivande led och oss, där man kan dra nytta av att se produktionen på nära håll.

Vilken detalj är ni mest stolta över?

– Vi tycker att vi har lyckats skapa ett kontor som harmonierar med verksamheten. Vi är också väldigt glada över att ha lyckats få in samtliga våra stensorter i bygget på ett snyggt sätt.

▲ År 1982 tog Hallindens Granit över driften i Skarstad och i dag är stenbrottet "basen" för företagets verksamhet.

"På utsidan kör sextiotons lastmaskiner förbi. Det ger en närhet mellan produktion och försäljning som är unik."

Jan Gunnarsson, Dan Ihreborn
och en bänk i diabas.

En utställning om svensk form och tillverkning sammanförde designern Dan Ihreborn med Emmaboda Granit. Det resulterade bland annat i två bänkar i diabas och ett soffbord. Och mer kan det bli ...

TEXT **PETER WILLEBRAND** FOTO **JOHANN BERGENHOLTZ**

Bra form för samarbete

SMÅSKALIGT, LOKALT och hållbart. Förra året startade industridesignern Jenny Nordberg utställningen *Den nya kartan* i Skåne för att visa att det fortfarande är fullt möjligt att tillverka produkter i Sverige. I ett samarbete med Form/Design Center i Malmö arrangerade hon 24 möten mellan skånska formgivare och tillverkare. Resultatet visades bland annat upp på Nationalmuseum.

I år flyttade *Den nya kartan* till Småland där Vandalorum i Växjö under våren har stått som värd för utställningen och visat resultatet av samarbetet mellan 16 småländska formgivare och tillverkare. Emmaboda Granit och formgivaren Dan Ihreborn tillhör dem som ingått ett "kreativt partnerskap". Ihreborn har framför allt arbetat med möbeldesign, och det här var första gången han kom

i kontakt med natursten – diabas – som arbetsmaterial.

– Det är alltid roligt att få testa ett material som man inte jobbar med annars. Sten kräver sin tid, samtidigt kan man göra långt mycket mer än vad jag först trodde, säger han.

TILLSAMMANS PLANERADE de fyra produkter: två bänkar i diabas samt ett peltbord och en klädhängare med diabasfot. Tidschemat från ritbord till färdig produkt var pressat. Det var skarpt läge redan från start.

– Därför var det tryggt att jobba direkt med de duktiga människorna på Emmaboda, som var lyhörda och fort kunde ta fram lösningar. Jag lärde mig snabbt att diabas kan få så många fler nyanser än den gråsvarta variant som jag såg framför mig innan samarbetet inleddes.

När en stor borrhärna blev över efter

framtagningen av en av bänkarna tyckte Dan Ihreborn att man även borde försöka göra något av den. Han ritade ett soffbord med ett stativ av ek och en glasskiva som vilar på borrhärnan.

– Sten är ett material som för mig symboliserar ett stort och beständigt värde, därför vill jag ta vara på spillet. Jag kan jämföra med när jag jobbar med trä, där jag inte har några problem med att göra mig av med delar som blir över.

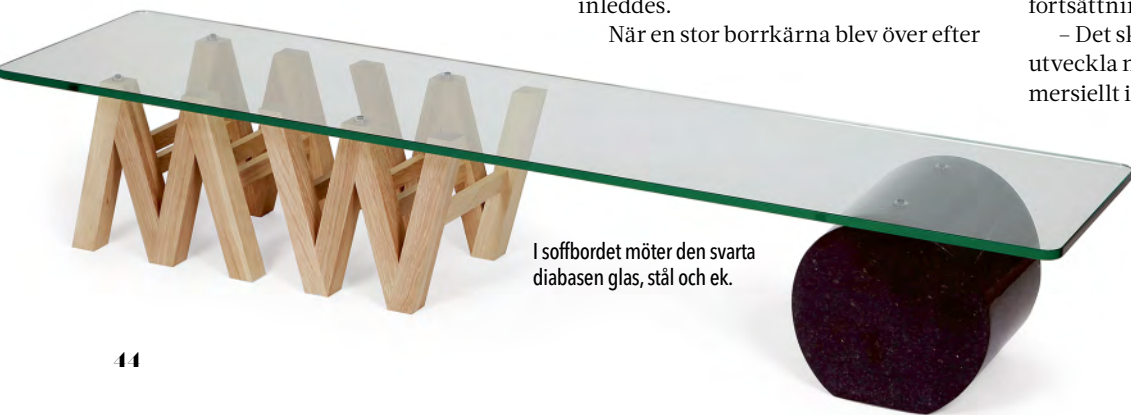
SAMARBETET HAR gett mersmak.

– Vi ser möjligheter att utveckla nya produkter inom andra områden än de vi jobbar med i dag, och eftersom Dan har egen produktion av möbler så har det varit lätt att diskutera problem och hitta lösningar, säger Jan Gunnarsson, marknadsansvarig på Emmaboda Granit.

Även Dan Ihreborn ser gärna en fortsättning på samarbetet.

– Det skulle vara roligt att försöka utveckla något som kan fungera kommersiellt i en större skala, säger han. ■

Klädhängare
med fot i diabas.

I soffbordet möter den svarta
diabasen glas, stål och ek.

Gotländsk kalksten

Naturligt vacker sten bearbetad till golv, fasadsten, bänkskivor och fönsterbänkar. Grovt bearbetad till marksten, handhuggen mursten och annan trädgårdssten.

SLITE STENHUGGERI AB

Box 52, SE-624 22 Slite

Tel. +46 (0)498 22 03 49

Fax +46 (0)498 22 22 50

NYA ÄGARE

Under augusti 2015 lämnade Thomas Löfgren över verksamheten till oss. Vi kommer att driva företaget vidare i Thomas anda och vill hälsa nya och gamla kunder varmt välkomna till oss!

**Johan & Pernilla
Löfgren**

KURT JOHANSSON är bergsingenjör och adjungerad professor i ämnet Natursten som bygg- och anläggningsmaterial på SLU.

KAI MARKLIN är arbetande ordförande i Sveriges Stenindustriförbund och Stenindustrins Forskningsinstitut.

I VARJE NUMMER SVARAR VÅRA EXPERTER PÅ FRÅGOR OM NATURSTEN. KURT GER SVAR PÅ SVÅRA PROFFSFRÅGOR, KAI VET HUR DU FÅR BORT RÖDVIN FRÅN KÖKSBÄNKEN.

HUR GÖR VI MED FÖNSTERBÄNKEN?

▼ **Vi ska montera fönsterbänkar i natursten på konsoller.**

Finns det rekommendationer på avstånd mellan konsoller och hur stort överhäng man maximalt bör ha?

KAI SVARAR: Jadå. Avstånd och överhäng beror på flera olika saker, bland tjocklek, bredd och stensort.

Om du till exempel har en 20 millimeter tjock och 150 millimeter bred fönsterbänk så är maximalt konsolavstånd 400 millimeter och överhänget får vara max 100 millimeter (men det förutsätter att stenen har en böjdraghållfasthet av 15 MPa).

Du hittar en dimensioneringstabell för detta på sida 59 i *Stenhandboken* » Inomhus som finns på sten.se

HUR RENGÖR MAN FASADEN FRÅN KRUSTABILDNING?

▼ **Hur ska man rengöra krustabildningen på en kalkstensfasad? Fungerar det med mild våtblästring med varmt vatten?**

KURT SVARAR: Blästring ska inte användas på kalkstensfasaden.

Rengöring av en kalkstensfasad som delvis har fått krustabildning kan gå till på följande sätt: Först tvätt med varmt vatten med rengöringsmedel eventuellt ångtvätt.

Tryck och temperatur får anpassas efter hand till materialet.

Det får inte bli för hårt så att det skadar stenen, men samtidigt måste ett visst tryck uppnås för att man ska få en rengörings-effekt.

Efter detta kan man se statusen på den aktuella ytan:

- Blir den ren?
- Har det bildats krusta (kemisk omvandling av stenytan till hård skorpa av gipsbildning i kombination med partikelavsättning)?

Och så vidare.

Om det har bildats krusta, kan denna ej rengöras, eftersom det är en kemisk omvandling, utan den måste avlägsnas, så att den underliggande friska stenen kom-

mer fram. Den kan eventuellt behuggas (omhuggas).

Finns partier av smuts kvar som inte är krusta kan man överväga kemiska metoder till exempel lerinpackning.

FOTO: ISTOCK

VI SLOG KLACKARNA I GOLVET...

▼ **I hallen har vi ett kalkstengolv. Nu har vi fått ett antal märken på det efter skor (gummiklackar). Hur får vi bort dem utan att skada stenen?**

KAI SVARAR: Jodå, det går att fixa!

Ni kan tvätta bort klackmärkena med till exempel lacknafta eller thinner. Efter det sköljer ni rent med vanlig allrengöring.

Lycka till!

STÄLL EN FRÅGA – VINN EN BOK!

Mejla din fråga till fraga@sten.se Publicerade frågor belönas med den inspirerande boken *Stenarkitektur* av Rasmus Waern och Patrik Lindell, värde cirka 260 kronor. På www.sten.se/faq hittar du fler frågor och svar om natursten. Där hittar du även ett frågeformulär där du kan ställa dina frågor.

Vinn mig!

BORGHAMNSTEN AB

Borghamnsvägen 3
SE-592 93 Borghamn

Tel: +46 143 20 210
Fax: +46 143 20 233
info@borghamnsten.se
www.borghamnsten.se

BORGHAMNSTEN AB

Ekebergsmarmor • Brännlycke-
marmor • Borghamnskalksten.
Fasader, golv och trappor mm för
såväl inne- som utemiljöer.

STRIXEN AB

Trollslingan 22 E
SE-281 35 Hässleholm

Tel: +46 709-99 09 95
info@strixen.se
strixen.se

Natursten är vårt material.

PERSSONSTEN

Yxhultsvägen 44
SE-692 72 Kumla

Tel: +46 19 57 29 00
Fax: +46 19 57 25 43
info@perssonsten.se
www.perssonsten.se

Stenhuggeriet
med yrkeskunskap.

**STENVERKTYG
I BOHUSLÄN AB**

Hällevadsholm 16
SE-457 61 Hällevadsholm
Tel: +46 525 199 80
Fax: +46 525-364 60
info@stenverktyg.se
www.stenverktyg.se

Stenverktyg i Bohuslän AB

Förbrukningsartiklar
och stembearbetnings-
verktyg från eget lager.

VILL DU OCH DITT FÖRETAG OCKSÅ SYNAS HÄR?

Kontakta Kai Marklin

Tel: +46-(0)70 594 71 95
annons@sten.se

TYROLIT

Servicecenter
Tel: +46 31 58 33 90

mike.johnson@tyrolit.com
ove.tornqvist@tyrolit.com
www.tyrolit.com

Sverige Arne Hallin
+46 705 835 149
arne.hallin@tyrolit.se
Ulf Eriksson
+46 743 541 122
ulf.eriksson@tyrolit.com
Norge Leif Aalto
+47 468 424 54
leif.aalto@tyrolit.com
Finland Kari Erkkö
+358 50 565 96 86
kari.erkko@tyrolit.se

STENTEKNIK AB

Julön 222
SE-693 94 Åtorp

Tel: +46 586 73 11 30
Fax: +46 586 73 11 31
Mob: +46 70 604 32 15
kramlor@telia.com

Alla typer av kramlor.
Snabba leveranser.

S. TANDBERG AS

P.B. 63
NO-1305 Haslum

Tel: +47 67 83 06 00
Fax: +47 67 83 06 01
mail@s-tandberg.no
www.s-tandberg.no

S. TANDBERG AS

Verktøy og maskiner
for stenindustrien.
Lager i Norge og Sverige.

STENMAGASINET

Fogdevägen 3
SE-183 64 Täby

Tel: +46 8 732 87 00
Fax: +46 8 732 87 01
info@stenmagasinet.com
www.stenmagasinet.com

Levererar allt i granit,
marmor, kalksten, skiffer.
För interiör och exteriör miljö.

**NÄRKESTEN
ENTREPRENAD AB**

Box 62
SE-692 21 Kumla
Tel: +46 19 58 25 20
Fax: +46 19 58 19 90
mail@narkesten.se

Stenhuggning – restaurering –
montering. Utför allt inom
branschen i hela Norden.

GRUVTEKNIK AB

Saxdalsvägen 2
SE-771 65 Ludvika

Tel: +46 240 374 95
Fax: +46 240 376 58
info@gruvteknik.com
www.gruvteknik.com

Nya och begagnade maskiner
samt reservdelar för borrar,
kilning och sprängning i berg.

**NILSSONS STENHUGGERI
& GRAVVÅRDSFABRIK AB**

Industrivägen 17
SE-294 39 Sölvesborg

Tel: +46 456-155 55
info@nilssonssten.se
www.nilssonssten.se

Yrkesskicklighet, kunskap
och erfarenhet sedan 1901.

STENENTREPRENADER I HESSLEHOLM

Helsingborgsvägen 8
SE-281 49 Hässleholm

Tel: +46 451 457 70
info@stenentreprenader.se
www.stenentreprenader.se

Ledande i Norden på fasad-
och golvmontage. Leverantör
av natursten från hela världen.

VÄSTERVIKS STENHUGGERI AB

S:ta Gertruds väg 66
SE-593 42 Västervik

Tel: +46 490 822 10
Fax: +46 490 101 43
info@vasterviksstenhuggeri.se
www.vasterviksstenhuggeri.se

Leverantör av byggsten,
bänkskivor och gravvårdar.

MARMOR & GRANIT AB

Industrigatan 6
SE-291 36 Kristianstad

Tel: +46 44 21 34 40
Fax: +46 44 21 33 08
info@marmorgranit.se
www.marmorgranit.se

Inredning, fasad, trappor, golv,
bordsskivor, köks- och fönster-
bänkar, trädgårdssten, gravvårdar,
montering, restaurering, konsult.

GÖINGE UTBILDNINGSCENTER

Källgatan 12
SE-289 72 Sibbhult

Tel: +46 44 775 64 00
Fax: +46 44 775 64 35
guc@ostragoinge.se
www.guc.nu

Erbjuder bred utbildning med
bland annat Sveriges enda
gymnasiala stenutbildning.

ZAARSTONE

Arkelstorpsvägen 11
SE-290 62 Vilshult

Tel: +46 454 77 10 20
Fax: +46 454 77 10 30
info@zaarstone.se
www.zaarstone.se

Vi är den kompletta naturstens-
leverantören som kan leverera
allt inom naturstensprodukter.

NORRKÖPINGS STENINDUSTRI AB

Box 120 52
SE-600 12 Norrköping
Tel: +46 11 12 13 80
Fax: +46 11 10 19 12
info@stenindustri.se
www.stenindustri.se

Vi levererar och monterar:
granit – kalksten – marmor –
skiffer – gravvårdar.

SLITE STENHUGGERI AB

Box 52
SE-624 22 Slite

Tel: +46 498 22 03 49
Fax: +46 498 22 22 50
info@slitesten.se
www.slitesten.se

Allt i gotländsk kalksten. Modern
fabrik, duktiga hantverkare.
Byggnadssten, trädgårdssten,
stenrestaurering.

SJÖSTRÖM STENFÖRÄDLING AB

Kalkstensgatan 1
SE-387 92 Borgholm

Tel: +46 485-56 15 50
Fax: +46 485-56 31 38
info@sjostromsten.se
www.sjostromsten.se

Vi tar fram inomhus- och
utomhusprodukter av öländsk
och jämtländsk kalksten.
Kunglig hovleverantör.

KUNGÄLVS NATURSTEN

Rattgatan 17
SE-442 40 Kungälv

Tel: +46 303 22 66 05
Fax: +46 303 22 66 10
info@kungalvnatursten.se
www.kungalvsnatursten.se

Vi levererar natursten
hem till Dig!

THORSBERG STENHUGGERI AB

SE-533 94 Hällekis

Tel: +46 510-54 00 56
Fax: +46 510-54 00 67
info@thorsberg.se
www.thorsberg.se

Kinnekekullekalksten, marmor
och granit. Golv, trappor,
köks- och fönsterbänkar,
trädgårdsmiljöer, fasader.

LANDERNÄS MARMOR AB

Nöbbelevs mossaväg 1
SE-226 60 Lund

Tel: +46 46 399 660
Fax: +46 46 399 420
info@landernas.se
www.landernas.se

1000 råskivor i lager, Veckoleveran-
ser från Italien, Egen produktion.
Uppmätning, leverans, tillverkning
och montering av era bänkskivor.

GRANITTI NATURSTEN AB

Box 179
SE-941 24 Piteå
Tel: +46 911 650 75,
+46 8 648 38 00.
Fax: +46 911 605 40
sven-erik@granitti.se
www.granitti.se

Vi förädlar norrländsk och
skandinavisk granit.

ASKIM STENINDUSTRI AB

Källhultsvägen 9
670 10 Töcksfors

Tel: +46 573-216 55

post@askim-stenindustri.se

www.askim-stenindustri.no

Allt i stenprodukter ute
och inne. Specialist på
bänkskivor för kök och bad.

GEOPRO AB

von Platensgatan 8
SE-553 13 Jönköping

Tel: +46 36-12 80 20

info@geopro.se

www.geopro.se

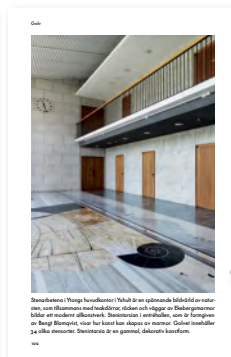
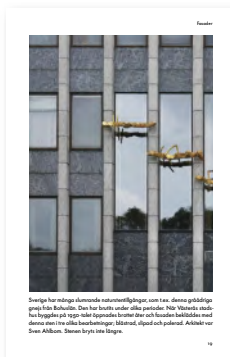
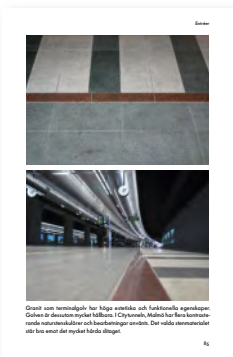
Tillståndsprövningar, täkt-
planer, MKB, kontrollpro-
gram, miljörapporter m m.
– Vi tar ett helhetsgrepp om
din täktverksamhet.

Skaffa stenkoll!

... med nya boken
**Sten i detalj –
byggnader.**

TACK VARE utgivningen av *Sten i detalj – byggnader* finns nu en komplett trilogi med inspiration och fakta för alla stenintresserade.

De två tidigare titlarna är *Stenarkitektur* och *Sten i detalj – utemiljö*. Du kan köpa böckerna via hemsidan www.sten.se. Där finns självklart även den mer tekniskt inriktade *Stenhandboken*.

Inspireras av över 200 sidor snygga golv, fasader, trappor, entréer och mycket mer!

PCI:s Carraserie för natursten

för säker läggning, fogning och vidhäftning utan missfärgningar

PCI®
För Bygg-Proffs

PCI Carraflex

Vitt flexbruk för natursten
som marmor och kalksten.

**PCI Carrament Grå
PCI Carrament Vit**

Fästbruk till natursten.
Även till ej kalibrerad sten.

PCI Carraflott NT

Tunn- och mellanbäddsbruk
samt flytande fästmassa för
naturstensbeläggningar

PCI Carrafug

Fogmassa,
speciellt utvecklad
för natursten.

PCI Carraferm

Elastisk silikonfogmassa,
speciellt utvecklad för
natursten.

Du hittar mer information på www.pci-sverige.com

A brand of

BASF
We create chemistry

Sveriges Stenindustriförbunds medlemmar | A-Ö

Advokatfirman Delphi i Malmö AB
www.delphi.se | 040-660 79 09

Ahlin, Stellan Konsult
www.geolog.se | 031-18 65 00

Ajour Trading Sweden AB
www.ajourtrading.com
031-87 05 40

Arctic Kvartsit AB
www.arctic-kvartsit.se
0910-70 32 00

Askim Stenindustri AB
www.askim-stenindustri.no
0047-69 88 19 52

Atlas Copco Secoroc AB, Rebit Stenverktyg
www.rebitstonetools.com
0297-557 73

Beer, N.S. AB
www.beersten.no | +47-69 38 41 10

Bollnäs Stenhuggeri AB
www.bollnasstenhuggeri.se
0278-200 70

Borghamns Stenförädling AB
www.borghamns-stenforadling.se
0143-201 74

Borghamnsten AB
www.borghamnsten.se
0143-202 10

Br. Ahlgrens Marmorinredningar AB
www.ahlgrensmarmor.se
0513-401 72

Br. Bäckmans Stenhuggeri AB
www.backmanssten.se
054-53 40 70

Broby Granit AB
www.brobygranit.se
044-488 20

Br. Lager & Lager AB
070-577 79 61

CBI Betonginstitutet
www.cbi.se | 010-516 50 00

City Sten AB
www.citysten.se | 08-710 06 40

Cosentino Scandinavia AB
www.cosentinogroup.net
031-787 89 80

Dala Sten AB
www.dalasten.nu | 0500-45 11 32

Emmaboda Granit AB
www.emmabodagranit.se
0471-488 00

Fyrstad Stenprodukter AB
0524-109 07

GeoPartner AB
0940-134 01

GeoPro AB
www.geopro.se | 036-12 80 20

Golvimporten Entreprenad AB
www.golvimporten.se
0510-48 48 60

Granitti Natursten AB
www.granitti.se | 0911-650 75

Gravkonst AB
www.gravkonst.se | 0490-825 60

Gruvteknik AB
www.gruvteknik.com
0240-374 95, 370 50, 370 01

Gullbergs Sten och Fasadvård AB
019-57 23 45

GöingeUtbildningscenter
www.stenforsa.nu | 044-775 64 00

Hallands Sten AB
www.hallindensgranit.se
0523-41155

Hallindens Granit AB
www.hallindensgranit.se
0523-411 55

Henry Andersson Stenhuggeri/ MR STEN AB
www.anderssonsten.se
040-94 36 55

Hermansson Natursten AB
www.hermanssonnatursten.com
031-44 07 90

Holmstedts Stenteknik AB
www.stenteknik.se | 0143-200 82

Icopal AB Skifferverket
www.icopal.se | 0591-143 00

Ingenjörfirman, H Svensson AB
www.granitfabriken.com
040-54 82 80

Jananders Consulting AB
www.jananders.se
0431-270 90

Jerå Arbetsskydd
www.jera.se | 044-418 89

JJS Sten & Markteknik AB
www.jjs.se | 0708-19 40 61

JN Svensk Sten AB
www.svensksten.se | 0480-47 44 00

Jämtlandskalksten AB
www.jamtlandskalksten.se
063-218 60

KalkStensDesign Gotland
www.kalkstensdesigngotland.se
0704-15 65 36

Karmik Design AB
www.karmikdesign.se
031-761 66 90

Komsta Sten AB
0411-152 60

Kungälv Natursten AB
www.kungalvsnatursten.se
0303-22 66 05

Kungälv Stenhuggeri AB
www.kungalvsstenhuggeri.se
0303-102 09

Landernäs Marmor Efr. AB
www.landernas.se | 046-39 96 60

Lennarts Diamantverktyg AB
www.ldv.nu | 070-615 21 58

Levanto Diamond Tools
031-52 27 00

LNT Järn - Sprängmedel AB
www.lnt.se | 0479-200 51

Lovstrom Content AB
www.lovstromcontent.se
08-20 39 40

Marmor & Granit AB
www.marmorgranit.se
044-21 34 40

Matek AB
www.matek.se | 0411-55 57 25

Minera Skiffer AB
www.mineraskiffer.se
063-20860

MinFo
www.minfo.se | 08-411 44 16

MKK-Marklins konsult KB
070-594 71 95

Mobjer Sten AB
www.mobjer.se | 0346-437 06

Mysinge Stenhuggeri AB
www.mysingesten.se
0485-405 93

NA Stenteknik AB
0586-73 11 30

Nilssons Stenhuggeri & Gravvårdsfabrik AB
www.nilssonssten.se
0456-155 55

Nordskiffer AB
www.nordskiffer.com
042-33 13 98

Norrköpings Stenindustri AB
www.stenindustri.se
011-12 13 80

Norrsten AB
www.norrsten.se | 0914-550 01

Norsbro Stenhuggeri
www.norsbro.se | 0247-104 83

Närkesten Entreprenad AB
www.narkesten.com
019-58 25 20

Orsa Stenhuggeri AB
www.orsasten.se | 0250-55 03 30

Perssonsten i Hällabrottet AB
www.perssonsten.se
019-57 29 00

Petterssons Stenhuggeri AB
www.petterssonstenhuggeri.com
0520-49 40 60

Raadvad Stenhuggeri APS
www.raadvadsten.dk
+45-45 56 12 80

Sandvik Mining and Construction Sverige AB
026-26 20 00

Setterwalls Advokatbyrå AB
www.setterwalls.se | 031-701 17 00

Sh bygg, sten & anläggning AB
www.shbygg.se | 08-474 79 00

Sjödins Stenhuggeri AB
www.sjodinsstenhuggeri.se
019-31 16 40

Sjöstrands Granit & Marmor AB
www.sjostrandsgranit.se
021-18 56 10

Sjöström Stenförädling AB
www.sjostromstenforadling.se
0485-56 15 50

Skifferforum Vänersborg AB
www.skifferforum.se | 0521-71 12 13

Skånemarmor AB
www.skanemarmor.se
042-933 88

Slite Stenhuggeri AB
www.slitesten.se | 0498-22 03 49

Stefan Gustafssons Stenarbeten
www.sgsten.se | 0526-139 89

Stenab
www.stenab.se | 013-31 52 11

Stencentrum i Mölndal AB
www.stencentrum.se | 031-27 12 12

Stencentrum Lars Alfredsson AB
www.stencentrum.se
031-27 12 12

Stendesign i Stockholm AB
www.stendesign.nu
08-663 26 63

Stenentreprenader i Hesselholm AB
www.stenentreprenader.se
0451-457 70

Stenhuggarn i Bergsjö AB
www.stenhuggarn.se
0652-710 88

Stenkompetens Svenska AB
040-21 12 30

Sten och Marmor i Linköping AB
www.sten-marmor.se
013-14 54 34

StenMagasinet i Sthlm AB
www.stenmagasinet.com
08-732 87 00

Stenrådgivning Roland Aronson
www.stenradgivning.se
0456-249 80

Stenutveckling Nordiska AB
www.stenutveckling.se
08-747 76 71

Stenverktyg i Bohuslän AB
www.stenverktygbohuslan.se
0525-364 60

Steny AB
www.steny.se | 046-288 00 46

Strixen AB
strixen.se | 0709-99 09 95

Södermalms Sten, AB
www.sodermalmssten.se
08-702 20 10

Tandberg, S. AS
www.s-tandberg.no
+47-67 83 06 00

Thorsbergs Stenhuggeri AB
www.thorsberg.se
0510-54 00 56

Trädgårdsmiljö i Kristianstad AB
www.tradgardsutbildning.com
044-612 68

Tyrolit AB
031-58 33 90

VE Sten AB
www.ve-sten.se | 08-38 03 30

Valter Eklund Stenentreprenader AB
www.ve-sten.se | 08-739 20 70

Västerviks Stenhuggeri AB
www.vasterviksstenhuggeri.se
0490-822 10

Vätö Stenhuggeri AB
www.vatostenhuggeri.com
0176-23 49 40

Wasasten of Sweden AB
www.wasasten.se | 0251-540 00

Wistrand Advokatbyrå
www.wistrand.se | 031-771 21 00

WSP Sverige AB
www.wspgroup.se | 0480-44 39 15

Zaar Stone AB
www.zaarstone.se | 0454-77 10 20

Ölands Stenförädling AB
www.sjostromstenforadling.se
0485-56 15 50

Natursten – vår kompetens

Hos oss möts **hantverkstradition** och **ny teknik**

Vår moderna 6-axliga CNC-utrustning formar avancerade stendetaljer.

Slutbearbetning, behugning sker manuellt i vårt stenhuggeri eller ute på restaureringsobjekt.

Våra montörer ansvarar för ett gott slutresultat.

Bänkskivor utformas efter kundens önskemål.

Vattensten i diabas. Vårt stenhuggeri har förverkligat konstnärens idé.

Stenhuggeriets historia i sju välgjorda montrar.

Vi utför

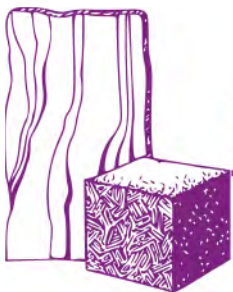
Traditionell handhugning
Avancerad maskinbearbetning
Montering
Måttagning/skanning
Utbildning
Stora och små jobb

Inom områdena

Restaurering
Fasader/portaler
Gravvårdar
Bänkskivor, inredningar
Väggskivor/plattor, konstverk
Tillgänglighetsanpassning

Vi arbetar i

Granit
Diabas
Marmor, kalksten
Skifer
Täljsten
Sandsten

MARMOR & GRANIT

marmorgranit.se 044-21 34 40

POSTTIDNING B

Avsändare:

STEN

Industrigatan 6

SE-291 36 Kristianstad

Ett stensäkert val

Din lokala stenhuggare – i hela landet

Bröderna Ahlgrens Marmorinredningar
Bröderna Bäckmans Stenhuggeriaktiebolag | JN Svensk Sten
Kungälv's Natursten | Landernäs Marmor | Marmor & Granit
Norrsten i Burträsk | Sjöstrands Granit & Marmor
Stendesign Stockholm | Stenhuggarn i Bergsjö
Sten och Marmor i Linköping | StenMagasinet i Stockholm

WWW.STENY.SE • INFO@STENY.SE